

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ เพื่อพัฒนาเอกสารประกอบการเรียนนิทานพื้นบ้าน พัฒนาทักษะทางภาษาของนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 ผู้วิจัยได้ศึกษา ค้นคว้าเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ซึ่งจะนำมาเสนอตามลำดับดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546
 - 1.1 ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย
 - 1.2 จุดหมาย
 - 1.3 คุณลักษณะตามวัย
 - 1.4 สาระการเรียนรู้
 - 1.5 หลักการจัดประสบการณ์
 - 1.6 แนวทางการจัดประสบการณ์
2. เอกสารประกอบการเรียน
 - 2.1 ความหมายของเอกสารประกอบการเรียน
 - 2.2 ส่วนประกอบของเอกสารประกอบการเรียน
 - 2.3 ขั้นตอนการสร้างเอกสารประกอบการเรียน
 - 2.4 ประโยชน์ของเอกสารประกอบการเรียน
3. นิทานพื้นบ้าน
 - 3.1 ความหมายและลักษณะของนิทานพื้นบ้าน
 - 3.2 ประเภทของนิทานพื้นบ้าน
 - 3.3 ความสำคัญของนิทานพื้นบ้าน
 - 3.4 แนวทางการใช้นิทานพื้นบ้านเสริมประสบการณ์สำหรับเด็ก
4. พัฒนาการทางภาษา
 - 4.1 ความหมายของภาษา และความสำคัญของภาษา
 - 4.2 ทฤษฎีพัฒนาการทางภาษา
 - 4.3 องค์ประกอบของความพร้อมทางภาษาของเด็กปฐมวัย
5. ความพึงพอใจ
 - 5.1 ความหมายของความพึงพอใจ

- 5.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ
- 5.3 การสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจ
- 5.4 การวัดความพึงพอใจ
- 6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546

หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า จึงขอนำเสนอ
 ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย จุดมุ่งหมาย คุณลักษณะตามวัย สาระการเรียนรู้ หลักการจัด
 ประสบการณ์ แนวทางการจัดประสบการณ์ มีรายละเอียด ดังนี้ (กรมวิชาการ. 2546 : 3-40)

ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย การศึกษาปฐมวัยเป็นการพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี
 บนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการ
 ของเด็กแต่ละคน ตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคม วัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้อ
 อาหาร และความเข้าใจของทุกคนเพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่
 สมบูรณ์เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม

จุดมุ่งหมาย

จุดหมายของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยสำหรับเด็กอายุ 3 – 5 ปี มุ่งให้เด็กมี
 พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญาที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถและ
 ความแตกต่างของแต่ละบุคคล จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็นมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงประสงค์
 มีดังนี้

1. ร่างกายเจริญเติบโตตามวัย และมีสุขภาพดี
2. กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กแข็งแรง ใช้ได้คล่องแคล่วและประสาน
 สัมพันธ์กัน
3. มีสุขภาพจิตดีและมีความสุข
4. มีคุณธรรม จริยธรรม และมีจิตใจที่ดีงาม
5. ชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะดนตรีการเคลื่อนไหวและรักการออกกำลังกาย
6. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับวัย
7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและความเป็นไทย

8. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

9. ใช้ภาษาสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย

10. มีความสามารถในการคิดและแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย

11. มีจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์

11. มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และมีทักษะในการแสวงหาความรู้

คุณลักษณะตามวัย

คุณลักษณะตามวัยเป็นความสามารถตามวัยหรือการพัฒนาการตามธรรมชาติเมื่อเด็กมีอายุวัยนั้น ๆ ผู้สอนจำเป็นต้องทำความเข้าใจคุณลักษณะตามวัยของเด็กอายุ 3-5 ปี เพื่อนำไปพิจารณาจัดประสบการณ์ให้เด็กแต่ละวัยได้อย่างถูกต้องเหมาะสม พัฒนาการเด็กในแต่ละช่วงอายุอาจเร็วหรือช้ากว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และการพัฒนาจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง คุณลักษณะตามวัยที่สำคัญของเด็กอายุ 5 ปี ด้านสติปัญญา มีดังนี้

1. พัฒนาการด้านสติปัญญา

1.1 บอกความแตกต่างของกลิ่น สี เสียง รส รูปร่าง จำนวน และจัดหมวดหมู่สิ่งของได้

1.2 บอกชื่อ นามสกุล และอายุของตนเองได้

1.3 พยายามหาวิธีแก้ปัญหาด้วยตนเอง

1.4 สนทนาโต้ตอบ เล่าเป็นเรื่องราวได้

1.5 สร้างผลงานตามความคิดของตนเอง โดยมีรายละเอียดเพิ่มขึ้น

และแปลกใหม่

1.6 รู้จักใช้คำถาม ทำไม อย่างไร

1.7 เริ่มเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม

1.8 นับปากเปล่าได้ถึง 20

2. ประสบการณ์สำคัญ

ประสบการณ์สำคัญเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาเด็กทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญา ช่วยให้เกิดทักษะที่สำคัญสำหรับการสร้างองค์ความรู้ โดยให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุ สิ่งของ บุคคลต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมไปพร้อมกันด้วย ประสบการณ์สำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาได้แก่

2.1 การใช้ภาษา

2.1.1 การแสดงความรู้สึกรู้สึกด้วยคำพูด

2.1.2 การพูดคุยกับผู้อื่นเกี่ยวกับประสบการณ์ของตนเอง หรือเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง

2.1.3 การอธิบายเกี่ยวกับสิ่งของ เหตุการณ์ และความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ

2.1.4 การฟังเรื่องราวนิทาน คำคล้องจอง คำกลอน

2.1.5 การเขียนในหลายรูปแบบผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก เขียนภาพ เขียนขีดเขียน เขียนคล้ายตัวอักษร เขียนเหมือนสัญลักษณ์ เขียนชื่อตนเอง

2.1.6 การอ่านในหลายรูปแบบ ผ่านประสบการณ์ที่สื่อความหมายต่อเด็ก อ่านภาพหรือสัญลักษณ์จากหนังสือนิทาน เรื่องราวที่สนใจ

สาระการเรียนรู้

สาระที่ควรเรียนรู้เป็นเรื่องราวที่รอบตัวเด็กที่นำมาเป็นสื่อในการจัดกิจกรรมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ไม่เน้นการท่องจำเนื้อหา ผู้สอนสามารถกำหนดรายละเอียดขึ้นเองให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการ และความสนใจของเด็ก โดยให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์สำคัญที่ระบุไว้ข้างต้น ทั้งนี้อาจยืดหยุ่นเนื้อหาได้ โดยคำนึงถึงประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็ก สาระที่เด็กอายุ 3-5 ปี ควรเรียนรู้มีดังนี้

1. เรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก เด็กควรรู้ชื่อ นามสกุล รูปร่างหน้าตา รู้จักอวัยวะต่าง ๆ วิธีระมัดระวังร่างกายให้สะอาด ปลอดภัย การรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะ เรียนรู้ที่จะเล่นและทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเองคนเดียวหรือกับผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดเห็น ความรู้สึกและแสดงมารยาทที่ดี

2. เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลและสถานที่แวดล้อมเด็ก เด็กควรมีโอกาสรู้จักและรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัว สถานศึกษา ชุมชนรวมทั้งบุคคลต่าง ๆ ที่เด็กต้องเกี่ยวข้อง หรือมีโอกาสใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตประจำวัน

3. ธรรมชาติรอบตัว เด็กควรจะได้เรียนรู้สิ่งมีชีวิต สิ่งไม่มีชีวิตรวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของโลกที่แวดล้อมเด็กตามธรรมชาติ เช่น ฤดูกาล กลางวัน กลางคืน ฯลฯ

4. สิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็ก เด็กควรมีความรู้จักสี ขนาด รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก ผิวสัมผัสของสิ่งต่าง ๆ สิ่งของเครื่องใช้ ยานพาหนะ การสื่อสารต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวัน

หลักการจัดประสบการณ์

หลักการจัดประสบการณ์การศึกษาปฐมวัย มีดังนี้

1. จัดประสบการณ์การเล่นและการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็ก โดยองค์รวมอย่างต่อเนื่อง
2. เน้นเด็กเป็นสำคัญสนองความต้องการ ความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล

และบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่

3. จัดให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญทั้งกระบวนการและผลผลิต
4. จัดการประเมินพัฒนาการให้เป็นกระบวนการประเมินอย่างต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
5. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

แนวทางการจัดประสบการณ์

แนวทางการจัดประสบการณ์การศึกษาปฐมวัย มีดังนี้

1. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการ คือเหมาะสมกับอายุ วุฒิภาวะและระดับพัฒนาการเพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
 2. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับลักษณะการเรียนรู้ของเด็กวัยนี้ คือให้เด็กได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลองและคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง
 3. จัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ คือบูรณาการทั้งทักษะ และสาระการเรียนรู้
 4. จัดประสบการณ์ให้เด็กได้ริเริ่ม คิดวางแผน ตัดสินใจ ลงมือกระทำ และนำเสนอความคิด โดยผู้สอนเป็นผู้สนับสนุน อำนวยความสะดวกและเรียนรู้ร่วมกับเด็ก
 5. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น และกับผู้ใหญ่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ในบรรยากาศที่อบอุ่น มีความสุข และเรียนรู้การกระทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ กัน
 6. จัดประสบการณ์ให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็ก
 7. จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวันตลอดจนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
 8. จัดประสบการณ์ที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและการจัดตามสภาพที่เกิดขึ้นจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้
 9. ให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์ วางแผนสนับสนุนสื่อการสอน การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการ
 10. จัดทำสารนิทัศน์ด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการ การเรียนรู้ของเด็กเป็นรายบุคคล นำมาไตร่ตรองและใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและการวิจัยในชั้นเรียน
- สรุปหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546 ประกอบไปด้วย ปรัชญาการศึกษา

ปฐมวัย จุดหมาย คุณลักษณะตามวัย สารระการเรียนรู้ หลักการจัดประสบการณ์ แนวทางการจัดประสบการณ์

เอกสารประกอบการเรียน

ผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเอกสารประกอบการเรียน ซึ่งพอสรุปตามหัวข้อได้ ดังนี้

ความหมายของเอกสารประกอบการเรียน

เอกสารประกอบการเรียน เป็นคำที่เรียกใหม่ซึ่งเดิมใช้เรียกว่า เอกสารประกอบการสอน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน ตามการปฏิรูปการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือ เป็นเอกสารที่นักเรียนใช้เรียน มีใช้ครูใช้สอน ซึ่งนิยมเรียกว่า เอกสารประกอบการเรียน ซึ่งมีความเหมาะสมกว่าคำว่า เอกสารประกอบการสอน และมีผู้ให้ความหมายของเอกสารดังกล่าว ไว้ดังนี้

เดือนฉาย ศรีสวัสดิ์ (2541 : 13-14) กล่าวว่า เอกสารประกอบการเรียน หมายถึง เอกสารที่สร้างขึ้นมา เพื่อเป็นคู่มือในการพัฒนาการเรียนการสอนในรายวิชาใดวิชาหนึ่ง โดยมีจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาวิชา และกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครอบคลุมครบถ้วนตามคำอธิบายรายวิชานั้น ๆ ที่หลักสูตรกำหนดไว้ไม่น้อยกว่า 1 รายวิชา

สมศักดิ์ ประชุมชนะ (2542 : 7) ได้ให้ความหมายของเอกสารประกอบการเรียนไว้ว่า เอกสารประกอบการเรียน หมายถึง เอกสารที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นคู่มือในการพัฒนาการเรียนการสอนในรายวิชาใดวิชาหนึ่ง โดยมีจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาวิชาและกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครอบคลุมครบถ้วนตามคำอธิบายรายวิชานั้น ๆ ที่หลักสูตรกำหนด ไม่น้อยกว่า 1 รายวิชา

สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2544 : 12) กล่าวว่า เอกสารประกอบการเรียน หมายถึง เอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนของครู หรือประกอบการเรียนของนักเรียนในวิชาใด วิชาหนึ่ง ควรมีหัวข้อ จุดประสงค์ เนื้อหา สารและกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียน ได้เกิดการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนด

ถวัลย์ มาศจรัส และคณัช อุทร์พิย์ (2548 : 17) ได้ให้ความหมายของเอกสารประกอบการเรียนว่า คือเอกสารหรืออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการสอน หรือการจัดการเรียนรู้ วิชาใด วิชาหนึ่ง ตามหลักสูตรที่ใช้ในสถานศึกษา มีหัวข้อและเนื้อหาครอบคลุมและครบถ้วนตามรายละเอียดของวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

รุจิพร บุญมี (2548 : 43) ได้ให้ความหมายเอกสารประกอบการเรียน สรุปได้ว่า เอกสารประกอบการเรียนหมายถึง สื่อการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนผลิตให้สอดคล้องกับหลักสูตรที่

พัฒนาขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนใช้ประกอบการเรียน หรือศึกษาค้นคว้าเป็นสื่อที่ครูผู้สอนผลิตไว้บริการแก่ผู้เรียน หรือให้ยืมเรียน

ศุวิทย์ มุลคำ และสุนันทา สุนทรประเสริฐ (2552 : 41) ได้ให้ความหมายของเอกสารประกอบการเรียนการสอน คือ เอกสารที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอนของครู หรือประกอบการเรียนของนักเรียนวิชาใดวิชาหนึ่ง ควรมีหัวข้อเรื่อง จุดประสงค์ เนื้อหาสาระและกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรต้องการ ดังนั้น การผลิตเอกสารประกอบการเรียนการสอน จึงทำได้หลายรูปแบบ ตามความเหมาะสมของเนื้อหาและกิจกรรมในแต่ละวิชา ซึ่งอาจรวมถึงบทเรียนสำเร็จรูป ใบความรู้ และแบบฝึก ในลักษณะต่าง ๆ

เฉลิมศักดิ์ นามเชียงใต้ (2553 : 2) ได้ให้ความหมายของเอกสารประกอบการเรียน หรือเอกสารคำสอน คือ เอกสารที่ครูจัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนนำไปประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตร เอกสารประกอบการเรียนเป็นส่วนสำคัญที่สุดของการจัดการเรียนการสอน การนำเนื้อหาสาระของรายวิชามาเรียงลำดับอย่างต่อเนื่อง พร้อมกับเพิ่มเติมสิ่งใหม่ ๆ เข้าไปเพื่อให้เหมาะสมกับการที่ครูหรือผู้ฝึกอบรมจะนำไปใช้

จากการอธิบายความหมายของเอกสารการเรียนของนักวิชาการที่กล่าวมา สรุปได้ว่า เอกสารประกอบการเรียนรู้ หมายถึง สื่อที่จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสอนของครูหรือประกอบการเรียนของนักเรียนวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบตามความเหมาะสมของเนื้อหาและกิจกรรม อาจมีหัวข้อเรื่อง จุดประสงค์ เนื้อหาสาระและกิจกรรม เพื่อจะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนด ดังนั้น การผลิตเอกสารประกอบการเรียนจึงสามารถทำได้หลายรูปแบบตามความเหมาะสมของเนื้อหาและกิจกรรมในแต่ละวิชาซึ่งอาจรวมไปถึงใบความรู้ ใบงาน และแบบฝึกในลักษณะต่าง ๆ ด้วย

ส่วนประกอบของเอกสารประกอบการเรียน

เอกสารประกอบการเรียนเป็นสื่อการเรียนประเภทหนึ่ง ใช้สำหรับประกอบการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ เช่น ควรต้องมีเนื้อหา กิจกรรมฝึกปฏิบัติและแบบฝึกหัดที่ถูกต้อง รูปแบบน่าสนใจ จูงใจผู้เรียน ดังนั้นนักวิจัยได้กล่าวถึงส่วนประกอบของเอกสารประกอบการเรียน ไว้ดังนี้

สุนันทา สุนทรประเสริฐ (2544 : 23) กล่าวถึง ส่วนประกอบของเอกสารประกอบการเรียนไว้ว่า

1. ส่วนนำ ควรมีส่วนประกอบดังนี้
 - 1.1 ปกนอก
 - 1.2 ปกใน

- 1.3 คำนำ
- 1.4 สารบัญ
- 1.5 คำชี้แจง
2. ส่วนเนื้อหา อาจแบ่งเป็นเรื่องย่อยหรือเป็นตอนตามลักษณะของเนื้อหาควรมีส่วนประกอบดังนี้

- 2.1 ชื่อบท หรือชื่อหน่วย หรือชื่อเรื่อง
- 2.2 หัวข้อเรื่องย่อย
- 2.3 กิจกรรมหลัก
- 2.4 จุดประสงค์
- 2.5 เนื้อหาโดยละเอียด หรือใบความรู้
- 2.6 แบบฝึก หรือใบงาน
- 2.7 บทสรุป (ถ้ามี)

อาจมีข้อทดสอบก่อนและหลังการเรียน เพื่อใช้วัดและประเมินผลการเรียนด้วย

3. ส่วนอ้างอิง อาจอยู่ส่วนท้ายของเนื้อหาในแต่ละตอน หรืออยู่ท้ายของเล่มเอกสารควรมีส่วนประกอบดังนี้

- 3.1 เอกสารอ้างอิงประจำบท หรือรวมทั้งหมด
- 3.2 ภาคผนวก เช่น ข้อทดสอบ เฉลย แนวคอบ แบบประเมิน บทสรุป

สุวิทย์ มูลคำ และสุนันทา สุนทรประเสริฐ (2550 : 41-42) ได้กล่าวถึง ส่วนประกอบของเอกสารประกอบการเรียนการสอนว่า ไม่มีรูปแบบที่จำเพาะเจาะจง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้ผลิต ที่จะคำนึงถึงการนำไปใช้ และกลุ่มผู้เรียนเป็นสำคัญ และได้เสนอแนะส่วนประกอบของเอกสารประกอบการเรียนการสอน มีดังนี้

1. ส่วนนำ ควรมีส่วนประกอบดังนี้
 - 1.1 ปกนอก
 - 1.2 ปกใน
 - 1.3 คำนำ
 - 1.4 สารบัญ
 - 1.5 คำชี้แจง หรือคำแนะนำการใช้
 - 1.6 จุดประสงค์หลัก
2. ส่วนเนื้อหา
 - 2.1 ชื่อบท หรือชื่อหน่วย หรือชื่อเรื่อง

- 2.2 หัวข้อหรือเรื่องย่อย
- 2.3 จุดประสงค์การเรียนรู้
- 2.4 กิจกรรมหลัก
- 2.5 เนื้อหาโดยละเอียด หรือใบความรู้
- 2.6 กิจกรรมฝึกปฏิบัติ
- 2.7 บทสรุป (ถ้ามี)

ควรมีข้อทดสอบก่อนและหลังเรียนใช้วัดและประเมินผลการเรียนเพื่อทราบผลการพัฒนาของผู้เรียน

3. ส่วนอ้างอิง อาจอยู่ส่วนท้ายของเนื้อหาในแต่ละตอน หรืออยู่ท้ายเล่มของเอกสารควรมีส่วนประกอบดังนี้

- 3.1 เอกสารอ้างอิงประจำบท หรือบรรณานุกรม
- 3.2 ภาคผนวก (ถ้ามี) เช่น เฉลยแบบฝึกปฏิบัติ

หลักการและขั้นตอนการสร้างเอกสารประกอบการเรียน

สุวิทย์ มูลคำ และสุนันทา สุนทรประเสริฐ (2550 : 44) ได้เสนอขั้นตอนในการสร้างหรือผลิตเอกสารประกอบการเรียนการสอนว่าเหมือนกับขั้นตอนการผลิตสื่อและนวัตกรรมการเรียนการสอนทั่วไป ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

1. วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุจากการเรียนการสอน ซึ่งอาจได้มาจาก
 - 1.1 การสังเกตปัญหาที่เกิดขึ้นขณะทำการสอน
 - 1.2 การบันทึกปัญหาและข้อมูลระหว่างสอน
 - 1.3 การศึกษาและวิเคราะห์ผลการเรียนของผู้เรียน
2. ศึกษารายละเอียดในหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาสาระและผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง หรือจุดประสงค์และกิจกรรมที่เป็นปัญหา
3. เลือกเนื้อหาที่เหมาะสมแบ่งเป็นบทเป็นตอน หรือเป็นเรื่อง เพื่อแก้ปัญหาที่พบ
4. ศึกษารูปแบบการเขียนเอกสารประกอบการเรียนการสอน และกำหนดส่วนประกอบเอกสารประกอบการเรียนการสอน
5. ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมากำหนดเป็นจุดประสงค์ เนื้อหาและสื่อประกอบเอกสารในแต่ละบทหรือแต่ละตอน
6. เขียนเนื้อหาในแต่ละตอน รวมทั้งภาพประกอบแผนภูมิ และข้อทดสอบให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้
7. ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

8. นำไปทดลองใช้ในห้องเรียน และเก็บบันทึกผลการใช้
9. นำผลที่ได้มาใช้พิจารณาปรับปรุงแก้ไขส่วนที่บกพร่อง (อาจทดลองใช้มากกว่า 1 ครั้ง เพื่อปรับปรุงเอกสารประกอบการสอนนั้นให้สมบูรณ์และมีคุณภาพมากที่สุด)
10. นำไปใช้จริงเพื่อแก้ปัญหาที่พบจากข้อ 1

ประโยชน์ของเอกสารประกอบการเรียนรู้

เอกสารประกอบการเรียน เป็นสื่อการเรียนประเภทหนึ่งสำหรับใช้ประกอบการเรียนการสอนซึ่งมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนและนักเรียน ดังมีผู้กล่าวถึงประโยชน์ของเอกสารประกอบการเรียน ดังนี้

กิดานันท์ มะลิทอง (2543 : 112) กล่าวว่า เอกสารประกอบการเรียนมีประโยชน์ ดังนี้

1. ผู้เรียนสามารถเรียนได้ตามอัตราความสามารถของแต่ละบุคคล
2. เหมาะสำหรับการอ้างอิงหรือทบทวน
3. สะดวกในการแก้ไขและปรับปรุงเนื้อหาใหม่
4. เหมาะสำหรับการเรียนรู้ที่วิธีหนึ่ง
5. ช่วยลดบทบาทของครูในการสอน มุ่งเน้นการสอน โดยยึดนักเรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตร ในปัจจุบัน
6. ช่วยพัฒนาความคงที่ของเนื้อหา
7. เพื่อเป็นแหล่งความรู้ เป็นเครื่องมือกำหนดบทบาท
8. เป็นสื่อการเรียนการสอน
9. เพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนด้วยสื่อการเรียนการสอน
10. เป็นตัวเชื่อมระหว่างครูกับนักเรียนที่จะทำให้ความเข้าใจเนื้อหาตรงกัน และถ่ายทอดเข้าสู่ตัวนักเรียน

ประคองศรี สายทอง (2545 : 24) กล่าวถึงประโยชน์ของเอกสารประกอบการเรียนไว้ว่า เป็นสื่อการเรียนประเภทหนึ่งสำหรับใช้ประกอบการเรียนของนักเรียน เอกสารประกอบการเรียนมีความสำคัญ มีประโยชน์ต่อครูผู้สอนและนักเรียน ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อครูผู้สอน
 - 1.1 เป็นผลงานทางวิชาการที่เปิดโอกาสให้ครูผู้สอน ได้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ที่จะช่วยในการเรียนการสอน เช่น สร้างสื่อ จัดทำคู่มือ ทำแบบทดสอบ เป็นต้น
 - 1.2 ทำให้ผู้จัดทำได้ศึกษาหลักสูตรอย่างละเอียด เพื่อกำหนดขอบเขตเนื้อหาตาม

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

1.3 เป็นแนวทางให้ผู้สอนจัดกิจกรรมและประสบการณ์ สำหรับผู้เรียนให้บรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้

1.4 ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนตำราเรียนของนักเรียน

2. ประโยชน์ต่อผู้เรียน

2.1 ช่วยให้ผู้เรียนมีเอกสารสำหรับศึกษาทำความเข้าใจบทเรียน และฝึกปฏิบัติกิจกรรมการเรียน

2.2 ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

สุนทรา ชูศิลป์ทอง (2548 : 11) กล่าวถึงประโยชน์ของเอกสารประกอบการเรียนที่มีต่อการสอนสรุปได้ดังนี้

1. ให้ครูมีโอกาสศึกษาหลักสูตร แนวการสอน วิธีวัดผลและประเมินผลศึกษาเอกสารหลักสูตรอื่น ๆ ได้อย่างละเอียดทุกแง่มุม
2. ช่วยให้ครูสามารถจัดเตรียมกระบวนการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทั้งในเรื่องทรัพยากรของโรงเรียน ทรัพยากรท้องถิ่น ค่านิยม ความเชื่อ
3. เอกสารประกอบการเรียนเป็นเครื่องมือที่มีคุณภาพ ซึ่งผู้สอนสร้างขึ้นให้สอดคล้องกับนักเรียน ระยะเวลา จำนวนคนที่ใช้จริงในแต่ละภาคเรียน ช่วยให้ผู้มีความมั่นใจมากขึ้น
4. ครูสามารถใช้เป็นข้อมูลที่ต้องการเที่ยงตรง เสนอแนะแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้เป็นอย่างดี
5. ใช้เป็นคู่มือสำหรับครูที่ใช้สอนแทนได้
6. เป็นการพัฒนาวิชาชีพและมาตรฐานวิชาชีพครูที่แสดงว่างานสอนต้องได้รับการฝึกฝน โดยเฉพาะมีเครื่องมือและเอกสารที่จำเป็น

สรุปได้ว่า เอกสารประกอบการเรียนรู้เป็นสื่อชนิดหนึ่งที่ใช้ประกอบการสอน มีคุณค่า มีประโยชน์ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

นิทานพื้นบ้าน

นิทานและการเล่าเรื่องเป็นสิ่งที่เด็กทุกคนชอบฟัง โดยเฉพาะเด็กในระดับปฐมวัย เนื่องจากการฟังนิทานสำหรับเด็กหมายถึง การได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินจากการฟังเด็กจะ

ฟังอย่างตั้งใจ ในบางครั้งพ่อแม่หรือครูก็อาจสอดแทรกเรื่องสอนใจหรือคติธรรมไปกับนิทานที่เล่า ดังที่ ดวงเดือน แจ่มสว่าง (2542 : 1) ได้กล่าวไว้ว่า ช่วงแห่งปฐมวัยถือเป็นวัยทองของชีวิต เป็นช่วงวัยที่เหมาะสมที่สุดในการพัฒนามนุษย์เนื่องจากชีวิตของเด็กในวัยนี้สามารถซึมซับรับรู้ความเป็นไปของโลกด้วยการใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 การลองลิ้มชิมรส การดมกลิ่น การได้เห็นและการได้ฟัง จึงเป็นหน้าที่โดยตรงของครู พ่อแม่ ผู้ปกครองและผู้เลี้ยงดูเด็กควรได้พิจารณาเลือกสรรสื่อที่จะให้เด็กได้รับสารอันพึงประสงค์ นิทานจึงเป็นสื่อชนิดหนึ่งที่ได้รับการยอมรับจากนักการศึกษาว่าเป็นวิถีทางที่มีประสิทธิภาพยิ่งในการพัฒนาจิตมนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณจวบจนปัจจุบัน

สื่อการเรียนการสอนที่มีความสำคัญในการพัฒนาความสามารถในการฟังที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย คือ นิทาน ทั้งนี้เพราะนิทานเป็นเรื่องราวที่ทุกคนชอบฟังกัน ไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่เพราะให้ความสนุกสนาน และเนื้อหาสาระของนิทานยังช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษา ความคิด จินตนาการ สามารถปลูกฝังให้เกิดคุณธรรม จริยธรรม ได้ จึงมีการนำนิทานเข้ามาสอดแทรกในหน่วยการสอนต่าง ๆ เพื่อฝึกทักษะการฟังและเป็นแรงจูงใจให้เด็กมีความมานะพยายามในการทำงานและแก้ปัญหาต่าง ๆ จนบรรลุผลสำเร็จ

ความหมายและลักษณะของนิทานพื้นบ้าน

ความหมายของนิทานพื้นบ้าน ในเรื่องความหมายของนิทาน ได้มีผู้ให้ความหมายของนิทาน ไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 588) ได้ให้ความหมายไว้ว่า นิทาน หมายถึง เรื่องที่เล่าต่อกันมา เช่น นิทานชาดก นิทานอีสป

ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2543 : 6) ได้อธิบายถึงความหมายของนิทานพื้นบ้านว่า หมายถึง เรื่องที่เล่าสืบทอดต่อ ๆ กันมาจนถึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งเรียกว่านิทานพื้นบ้านบ้าง นิทานพื้นเมืองบ้าง และนิทานชาวบ้านบ้าง

พรทิพย์ ชังธาดา (2545 : 88) ได้ให้ความหมายของนิทานพื้นบ้านว่าหมายถึง เรื่องที่ชาวบ้านเล่าถ่ายทอดด้วยมุขปาฐะเป็นภาษาร้อยแก้วหรือร้อยคำสำนวนของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นเล่าสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานจนไม่ทราบว่าเป็นคนต้นคิดขึ้นมักจะขึ้นต้นว่านานมาแล้วหรือกาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วเป็นการเริ่มเรื่อง

โชติ ศรีสุวรรณ (2546 : 10) ได้อธิบายความหมายของนิทานพื้นบ้านว่าหมายถึง เรื่องเล่าที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง เป็นเรื่องเล่าสืบทอดจากปากต่อปากด้วยความทรงจำจึงไม่ทราบชื่อผู้แต่ง

จากความหมายของนิทานพื้นบ้านดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องที่เล่าด้วยปากสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานด้วยถ้อยคำธรรมดาเป็นภาษาร้อยแก้วง่าย ๆ ไม่ปรากฏว่าผู้เล่าดั้งเดิมเป็นใคร เนื้อเรื่องของนิทานอาจเป็นเรื่องที่แสดงความคิด ความเชื่อแฝงคุณธรรม ให้ความรู้ และสร้างจินตนาการให้กับผู้ฟัง นิทานพื้นบ้านจึงนับเป็นสื่อที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งในการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาและการเรียนรู้ของเด็ก

ลักษณะของนิทานพื้นบ้าน

ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2543 : 7) สรุปลักษณะของนิทานพื้นบ้านว่าเป็นนิทานที่เล่าสืบทอดกันมาด้วยปากและ ไม่ทราบว่าใครเป็นผู้แต่ง เป็นการเล่าจากความจำที่ได้ฟังต่อ ๆ กันมา เช่น พ่อเล่าให้ลูกฟังเคยฟังมาจากปู่หรือย่า ปู่หรือย่าเคยฟังมาจากทวดและทวดก็เคยฟังจากผู้อื่นเล่ามาอีกที ไม่สามารถสืบสาวได้ว่าผู้เล่าคนแรกคือใคร

พรทิพย์ ชงธาดา (2545 : 88) ได้อธิบายลักษณะของนิทานพื้นบ้านว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นเรื่องเล่าที่เล่าด้วยถ้อยคำธรรมดาเป็นภาษาร้อยแก้วง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน
2. เป็นการเล่าด้วยปากสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ต่อมาในระยะหลังเมื่อการเขียนเจริญขึ้น ก็อาจเขียนตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า
3. เนื้อเรื่องเป็นเรื่องที่แสดงความคิดความเชื่อของชาวบ้าน บางครั้งเป็นเรื่องจริงที่เป็นคติ ก้อนุโลมเป็นนิทาน
4. ไม่ปรากฏว่าผู้เล่าดั้งเดิมเป็นใคร

โชติ ศรีสุวรรณ (2546 : 10) ได้สรุปลักษณะของนิทานพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. เป็นเรื่องที่เล่าปากต่อปากเป็นภาษาร้อยแก้ว
2. เป็นเรื่องเล่าถ่ายทอดจากปากต่อปาก ไม่มีการเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรนิทานเรื่องนั้น ๆ จะดำรงอยู่ได้นานหรือไม่ขึ้นอยู่กับความจดจำของผู้เล่าและผู้ฟัง แต่ต่อมาเมื่อคนมีความรู้มากขึ้น นิทานพื้นบ้านจึงมีการบันทึกเรื่องราวเป็นตัวหนังสือด้วยภาษาร้อยแก้ว เก็บไว้ตามวัดวาอารามซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในยุคนั้น

3. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง

4. เนื้อเรื่องอาจจะมีการเปลี่ยนแปลง ผู้เล่านิทานอาจยึดเรื่องหรือตัดทอนให้สั้นได้

วิเชียร เกษประทุม (2546ก : 2) ได้รวบรวมลักษณะของนิทานพื้นบ้านตามที่ กุหลาบ มัลลิกะมาส อธิบายถึงลักษณะสำคัญของนิทานพื้นบ้าน 3 ประการดังนี้

1. เป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดาเป็นภาษาร้อยแก้วไม่ใช่ร้อยกรอง

2. เล่ากันด้วยปากสืบกันมาเป็นเวลาช้านาน แต่ต่อมาในระยะหลังเมื่อการเขียนเจริญขึ้นก็อาจเขียนขึ้นตามเค้าเดิมที่เคยเล่าด้วยปากเปล่า

3. ไม่ปรากฏว่าผู้เล่าดั้งเดิมนั้นเป็นใคร อ้างแต่ว่าเป็นของเก่าฟังมาจากผู้เล่าซึ่งเป็นบุคคลสำคัญยิ่งในอดีตกต่อนหนึ่ง

จากคำอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของนิทานพื้นบ้านที่นักคติชนวิทยาได้กล่าวไว้ข้างต้นสรุปได้ว่า ลักษณะของนิทานพื้นบ้านนั้นเป็นเรื่องเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดาเป็นภาษาร้อยแก้ว เล่าสืบทอดกันมาด้วยปากโดยไม่ทราบว่าผู้เล่าดั้งเดิมคือใคร

ประเภทของนิทานพื้นบ้าน

ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2543 : 8-25) ได้แบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้านออกเป็น 11 ประเภทดังนี้

1. นิทานมหัศจรรย์ นิทานมหัศจรรย์หมายถึง นิทานพื้นบ้านที่แต่เดิมเรียกกันว่า เทพนิยาย นิทานประเภทนี้ทุกเรื่องมีเรื่องราวของอิทธิปาฏิหาริย์และความมหัศจรรย์เหนือธรรมชาติจนถือได้ว่าเป็นลักษณะสำคัญของนิทาน ดังเช่นตัวอย่างนิทานพื้นบ้านของยุโรป เรื่อง สโนไวท์ ซินเดอเรลลา เจ้าชายกบ เจ้าหญิงนิทรา เป็นต้น

2. นิทานชีวิต นิทานชีวิตมีลักษณะคล้ายคลึงกับนิทานมหัศจรรย์ที่เนื้อเรื่องค่อนข้างยาวหลายตอน ต่างกันคือนิทานชีวิตดำเนินเรื่องอยู่ในโลกแห่งความจริงบ่งถึงสถานที่และตัวละครชัดเจน อาจมีเรื่องของอิทธิปาฏิหาริย์หรือความมหัศจรรย์แต่มีลักษณะที่ผู้อ่านผู้ฟังเชื่อว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้มากกว่านิทานมหัศจรรย์ เช่น นิทานชีวิตของไทยเรื่อง ไกรทอง ขุนช้างขุนแผน พระลอ

3. นิทานวีรบุรุษ เป็นนิทานที่มีขนาดค่อนข้างยาวหลายตอน อาจอยู่ในโลกแห่งจินตนาการหรือโลกที่ดูเหมือนจะเป็นจริง นิทานวีรบุรุษเป็นนิทานชุดเล่าถึงการผจญภัยของวีรบุรุษคนเดียวกันหลายครั้งหลายหนและมักเล่าถึงการผจญภัยของวีรบุรุษที่มีความสามารถเหนือมนุษย์

4. นิทานประจําถิ่น เป็นนิทานที่มีขนาดของเรื่องไม่แน่นอนบางเรื่องก็สั้นบางเรื่องก็ยาว มักเป็นเรื่องแปลกพิสดารซึ่งเชื่อว่าเคยเกิดขึ้นจริง ณ สถานที่ใดสถานที่หนึ่งตัวละครและสถานที่บ่งไว้ชัดเจน อาจเป็นเรื่องของบุคคลในประวัติศาสตร์หรือคนสำคัญของเมือง นิทานประจําถิ่นจะอธิบายถึงความเป็นมาของสิ่งที่อยู่ในท้องถิ่น อาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น โดยธรรมชาติหรือก่อสร้างขึ้นมา ตัวละครและสถานที่บ่งไว้ชัดเจน ตัวละครอาจเป็นมนุษย์เทวดา สัตว์หรือผีสาวนางไม้ นิทานประจําถิ่นของไทย เช่น เรื่องพระร่วง ท้าวประจิดกับนางอรพิม เป็นต้น

5. นิทานอธิบายเหตุ เป็นเรื่องที่อธิบายถึงกำเนิดหรือความเป็นมาของสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ อาจอธิบายถึงกำเนิดของสัตว์บางชนิด สาเหตุที่สัตว์บางชนิดมีรูปร่างลักษณะต่าง ๆ

กำเนิดของต้นไม้หรือดอกไม้บางชนิด ความเป็นมาของดวงดาวบางดวงหรือบางกลุ่ม นิทานประเภทนี้มักจะสั้นและเล่าอย่างตรงไปตรงมาเพื่อตอบคำถามว่าทำไมสิ่งนั้นจึงเป็นอย่างนี้ เช่น อธิบายว่าเหตุใดจระเข้จึงไม่มีลิ้น เหตุใดคนบางชนิดจึงพูดได้เป็นต้น

6. ตำนานปรัมปรา ตำนานปรัมปราหรือบางที่เรียกว่าเทพปกรณัมหรือเทพปกรณัม เป็นเรื่องอธิบายถึงกำเนิดของจักรวาล โครงสร้างและระบบของจักรวาล มนุษย์สัตว์ ปราภฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่น ลม ฝน กลางวันกลางคืน ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ความเป็นมาของชนชั้นผู้นำ ลำดับชั้นและบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ ตลอดจนประเพณี พิธีกรรมและการประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ ว่าเกิดเมื่อไร เพราะเหตุใด

7. นิทานสัตว์ นิทานสัตว์เป็นเรื่องที่สัตว์เป็นตัวเอก นิทานสัตว์โดยทั่วไปมักแสดงให้เห็นความฉลาดของสัตว์ชนิดหนึ่งและความโง่เขลาของสัตว์อีกชนิดหนึ่ง สัตว์ที่เป็นตัวเอกมีลักษณะเป็นตัวโกงที่ขี้วกลั่นแกล้งเอาเปรียบคนหรือสัตว์อื่น ซึ่งบางทีก็ได้รับความเคียดแค้นตอบแทนบ้าง บางเรื่องมีหลายตอน ความน่าสนใจของเรื่องอยู่ที่ความขบขันจากการหลอกลวง หรือการตกอยู่ในสถานการณ์ลำบากที่ไม่น่าเป็นไปได้ของสัตว์อันเนื่องมาจากความโง่ของมัน นิทานที่ตัวละครเอกเป็นสัตว์ถ้าเล่าโดยเจตนาจะสอนจริยธรรมหรือคติธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งจัดว่าเป็นนิทานคติ นิทานคติที่มีผู้รวบรวมไว้และเป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ นิทานอีสป

8. นิทานมุขตลก นิทานที่เรียกว่ามุขตลกมักมีขนาดสั้น โครงเรื่องไม่ซับซ้อนตัวละครอาจเป็นมนุษย์หรือสัตว์ก็ได้ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่ความไม่น่าเป็นไปได้ต่าง ๆ แนวคิดของเรื่องที่เป็นมุขตลกมี 16 ประการ คือ ความฉลาด ความโง่ การชนะการแข่งขันด้วยกลลวง การล่อลวง กลลวงที่ทารุณ กลลวงโดยวิธีแข่งขัน การปลอมแปลง การกล่าวหาที่ผิด ภรรยาที่เลว ความเกียจคร้าน คนหูหนวก นักบวช และการไม่

9. นิทานศาสนา นิทานศาสนาเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา ตามทัศนะของผู้เล่ามักถือว่าเป็นเรื่องจริง

10. นิทานเรื่องผี นิทานเรื่องผีมีอยู่ในทุกสังคม ผีบางประเภทไม่ปรากฏชัดว่ามาจากไหน เกิดขึ้นได้อย่างไร

11. นิทานเข้าแบบ นิทานเข้าแบบหมายถึง นิทานที่มีแบบแผนในการเล่าพิเศษ การเล่าเพื่อความสนุกสนานของผู้เล่าและผู้ฟัง โดยแท้ บางเรื่องอาจใช้ในการเล่นเกมมีหลายแบบ เช่น นิทานลูกโซ่ นิทานหลอกผู้ฟัง นิทานไม่จบเรื่อง และนิทานไม่รู้จบ

จากประเภทของนิทานพื้นบ้านที่ ประคอง นิมมานเหมินทร์ ได้อธิบายไว้ 11 ประเภทนี้ สอดคล้องกับโชติ ศรีสุวรรณ (2546 : 11-18) ที่กล่าวถึงนิทานพื้นบ้านภายในประเทศไว้ 11 ประเภท เช่นเดียวกัน มีลักษณะที่แตกต่างกันบ้างในบางประเภทดังต่อไปนี้

1. นิทานตำนาน คือ นิทานที่เล่าถึงจักรวาล การกำเนิดของมนุษย์ สัตว์เรื่องของทะเล ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ นิทานมีโครงสร้างความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ว่าอยู่ในลักษณะใด
2. นิทานท้องถิ่น คือ นิทานที่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีและบุคคลในท้องถิ่นเกิดความเชื่อว่าเป็นเรื่องจริงในถิ่นนั้น เช่น เรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ นิทานพื้นบ้านของจังหวัดยโสธร นิทานเรื่องพญาหงษ์-พญาพาน นิทานพื้นบ้านจังหวัดนครปฐม เป็นต้น
3. นิทานชีวิต คือ นิทานเล่าที่มีลักษณะเหมือนจริง เรื่องเกิดขึ้นจริง ๆ คือระยะเวลา สถานที่เกิดแน่นอน มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรัก การต่อสู้ผจญภัย เช่น พระอภัยมณี
4. นิทานผี คือ นิทานเล่าเกี่ยวกับผี มีความตื่นเต้น บ่งบอกสถานที่ราวกับเกิดขึ้นในถิ่นนั้นจริง ๆ เช่น แม่นาคพระโขนง
5. นิทานอธิบายเหตุ คือ นิทานพื้นบ้านที่เล่าถึงที่มาของคน สัตว์ สิ่งของปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ พิธีกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เป็นนิทานสั้น ๆ มักมีชื่อเรื่องขึ้นต้นด้วยคำถาม เช่น ทำไมเสือโคร่งจึงมีลาย ทำไมน้ำทะเลจึงเค็ม เป็นต้น
6. นิทานศาสนา คือ นิทานพื้นบ้านที่เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา เช่น พระพุทธบาทจังหวัดสระบุรี ที่เป็นเรื่องเล่าตามความเชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาเมื่อครั้งพุทธกาล
7. นิทานมุขตลก คือ นิทานพื้นบ้านที่เน้นการเล่าให้เกิดความตลกขบขันอาจเป็นเรื่องของความฉลาด ความเป็น กลโกง เป็นต้น
8. นิทานเข้าแบบ คือ นิทานพื้นบ้านที่มีแนวการเล่าโดยซ้ำประโยคเดิม หรือซ้ำแบบเดิม เช่น นิทานเรื่องตาบยายปลุกถั่วปลุกงาให้หลานเฝ้าหลาน ไม่เฝ้า กามากินถั่วกินงาของตาบยาย ยายมายายคำ ตามาตี หลานร้องให้ไปบอกนายพรานให้มายิงกานายพรานบอกว่าไม่ใช่ธูระของข้า กามา กินถั่วกินงาของตาบยาย ยายมายายคำ ตามาดาตี เรื่องจะซ้ำแบบไปเรื่อย ๆ จนจบ
9. นิทานสัตว์ เป็นนิทานพื้นบ้านที่เล่าให้สัตว์มีพฤติกรรมแบบมนุษย์ เช่น เรื่องจระเข้กับลิง แม่โคกับแม่เสือ เป็นต้น
10. นิทานคติ คือ นิทานพื้นบ้านที่เน้นการเล่าให้คติสอนใจผู้ฟัง ตามกฎแห่งศาสนาคือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
11. นิทานอัศจรรย์หรือเทพนิยาย คือ นิทานพื้นบ้านขนาดยาวเป็นเรื่องเกี่ยวกับจักร ๆ วงศ์ ๆ มีปาฏิหาริย์เกี่ยวกับคาบ มีวิเศษ เจ้าชาย เจ้าหญิง เป็นเรื่องแห่งจินตนาการเช่น ปลาบู่ทอง สังข์ทอง เป็นต้น

วิเชียร เกษประทุม (2546ก : 3-5) ได้อธิบายถึงประเภทของนิทานพื้นบ้านว่าโดยปกติผู้เล่านิทานเองมักจะไม่น่าสนใจเลยว่านิทานพื้นบ้านที่เขาเล่านั้นเป็นนิทานประเภทใดการจำแนกนิทาน

พื้นที่บ้านออกเป็นประเภทต่าง ๆ นั้น เป็นการจำแนกของนักคติชนวิทยาเพื่อประโยชน์ในการศึกษา ซึ่งในการแบ่งนั้นอาจจะเหมาะสมเฉพาะนิทานในบางถิ่นบางชาติเท่านั้น ไม่สามารถครอบคลุมนิทานในท้องถิ่นอื่น ๆ ได้ และได้กล่าวถึง กุหลาบ มัลลิกะมาส ซึ่งแบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้านออกเป็น 4 ประเภทดังนี้

1. แบ่งนิทานตามเขตพื้นที่ (Area) เป็นการแบ่งโดยอาศัยเขตแดนทางภูมิศาสตร์ เช่น เขตอินเดีย เขตประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม เขตประเทศอังกฤษ เป็นต้น

2. แบ่งตามรูปแบบของนิทาน (Form) แบ่งได้เป็น 5 ประเภทดังนี้

2.1 นิทานปรัมปรา มีลักษณะค่อนข้างยาว มีสารัตถะหลายสารัตถะประกอบอยู่ในนิทานนั้น เนื้อเรื่องประกอบด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ตลอดจนอำนาจอันพันวิสัยมนุษย์ ตัวเอกของเรื่องเป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษ เช่น เป็นผู้มีอำนาจ มีบุญหรือมีฤทธิ์เดชที่สามารถเอาชนะศัตรูหรืออุปสรรคใด ๆ ทั้งหมดในบั้นปลาย

2.2 นิทานท้องถิ่น มีขนาดสั้นกว่านิทานปรัมปรา มักเป็นเรื่องเหตุการณ์เดียว และเกี่ยวกับความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี โศกลาง หรือคตินิยมอย่างใดอย่างหนึ่งอันเป็นพื้นฐานของคนในแต่ละท้องถิ่นแม้ว่าจะเป็นเรื่องแปลกพิสดารหรือพันวิสัยความเป็นจริงไปบ้างแต่ก็ยังคงเชื่อกันว่าเรื่องเหล่านี้เกิดขึ้นจริง มีเค้าความจริง มีตัวละครจริง ๆ มีสถานที่เกิดจริงที่กำหนดแน่นอน นิทานท้องถิ่นจำแนกออกได้ดังนี้

2.2.1 นิทานอธิบาย เช่น อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติอธิบายสาเหตุของความเชื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับสถานที่ตลอดจน โบราณสถานที่สำคัญ

2.2.2 นิทานเกี่ยวกับความเชื่อต่าง ๆ เช่น โศกลาง เรื่องผี ตลอดจนเรื่องเกี่ยวกับไสยศาสตร์

2.2.3 นิทานเกี่ยวกับสมบัติที่ฝังไว้และลายแทง แนะนำให้ไปหาสมบัตินั้น ๆ

2.2.4 นิทานวีรบุรุษ คือเรื่องทีกล่าวถึงคุณธรรม ความฉลาดความสามารถ และความกล้าหาญของบุคคล มักมีกำหนดสถานที่ที่แน่นอนว่าเป็นที่ใด และมีกำหนดเวลาของเรื่องที่แน่ชัด

2.2.5 นิทานคติสอนใจ เป็นเรื่องสั้น ๆ ไม่สมจริง มีเจตนาจะสอนความประพฤติอย่างใดอย่างหนึ่ง

2.2.6 นิทานเกี่ยวกับนักบวชต่าง ๆ เป็นเรื่องเกี่ยวกับบอภินิหารของผู้บวชที่เจริญภาวนาจนมีอานแก่กล้า มีฤทธิ์พิเศษ

2.3 นิทานเทพนิยาย หมายถึง นิทานที่มีเทวดา นางฟ้า เป็นตัวละครในเรื่องนั้น เช่น พระอินทร์ หรือเป็นแต่เพียงกึ่งเทวดา เช่น เจ้าป่า เจ้าเขา เจ้าแม่ต่าง ๆ และมักมีส่วนสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรมทางศาสนา

2.4 นิทานเรื่องสัตว์ มีตัวละครในเรื่องเป็นสัตว์ทั้งที่เป็นสัตว์ป่า สัตว์บ้าน และบางเรื่องก็มีคนเกี่ยวข้องกับอยู่ด้วย ไม่ใช่มีแต่สัตว์ล้วน ๆ แต่ทั้งคนและสัตว์นั้นจะพูดโต้ตอบกันเสมือนหนึ่งว่าเป็นมนุษย์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

2.4.1 นิทานประเภทสอนคติธรรม ต่างกับนิทานคติสอนใจตรงที่ว่านิทานประเภทนี้ ตัวเอกของเรื่องจะต้องเป็นสัตว์เสมอ

2.4.2 นิทานประเภทเล่าซ้ำหรือเล่าไม่รู้จบ นิทานชนิดนี้มีเรื่องและวิธีการเล่าเป็นแบบเฉพาะ มีการเล่าซ้ำวนไม่รู้จบ

2.5 นิทานตลกขบขัน มักเป็นเรื่องสั้น ๆ จุดสำคัญของเรื่องอยู่ที่มีเรื่องที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ต่าง ๆ อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความโง่ กล โกง การแกล้งแค้น การแสดงปฏิกิริยาไหวพริบ การพนัน ขันต่อ การเดินทางและการผจญภัยที่ก่อเรื่องผิดปกติในแง่ขบขันต่าง ๆ ซึ่งการแบ่งนิทานตามรูปแบบของนิทานตลกขบขันนิยมนำมาใช้แบ่งนิทานของไทยกันมาก

3. แบ่งตามชนิดของนิทาน (Type -Index) เป็นการแบ่งแยกนิทานให้ละเอียดมากขึ้น แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

3.1 นิทานเกี่ยวกับสัตว์ แยกออกได้เป็น สัตว์ป่า สัตว์บ้าน

3.2 นิทานชาวบ้านทั่วไป แยกออกได้อีกหลายแบบ เช่น นิทานเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา นิทานทางศาสนา

3.3 นิทานตลกขบขัน แยกออกไปได้หลายชนิด เช่น นิทานเกี่ยวกับคนโง่ นิทานเกี่ยวกับสามภรรยา นิทาน โกลก

4. แบ่งนิทานตามสารัตถะ (Motif-Index) เป็นการแบ่งเพื่อจัดหมวดหมู่จัดระเบียบของนิทานให้ชัดเจน ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

4.1 ตัวสำคัญในเรื่องนิทานจะต้องแปลกพิสดารกว่าตัวอื่น ๆ ในเรื่องอาจเป็นเทวดา สัตว์ประหลาดหรือคนที่มีความแปลกพิเศษออกไปอย่างใดอย่างหนึ่ง

4.2 มีข้อสำคัญหรือสิ่งสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่งที่จะเป็นต้นเหตุให้เรื่องนิทานนั้นเกิดขึ้นและดำเนินไป อาจเป็นสิ่งที่ของ เวทมนตร์คาถา ความเชื่อถือ หรือขนบธรรมเนียม

4.3 สารัตถะหนึ่งมีเหตุการณ์เดียว ถ้านิทานเรื่องหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยเหตุการณ์หลาย ๆ เหตุการณ์เท่ากับว่าในนิทานเรื่องนั้นมีหลายสารัตถะ

จากประเภทของนิทานพื้นบ้านดังที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้านสามารถแบ่งได้หลายวิธีขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่กำหนดว่ายึดเกณฑ์อะไร เช่น ตัวละคร เขตพื้นที่ ยุคสมัย เนื้อหา จึงทำให้การแบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้านมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันไปบ้าง

ความสำคัญของนิทานพื้นบ้าน

ความสำคัญของนิทานพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้านเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะที่มีความสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตกาล ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2543 : 75-81) ได้อธิบายถึงความสำคัญของนิทานพื้นบ้านว่ามีบทบาทในสังคมดังนี้

1. ให้ความเพลิดเพลิน ในประเทศไทยการฟังนิทานมีทั้งในครอบครัว เช่น ปู่ย่า ตายาย หรือพ่อแม่เล่าให้ลูกหลานฟังก่อนนอนหรือยามว่าง การเล่าเมื่อมีการทำงานร่วมกันหรือขณะหยุดพักระหว่างเดินทาง การเล่านิทานในโอกาสต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ มีบทบาทให้ความเพลิดเพลินทำให้เวลาแห่งภาวะที่จำเจหรืออึดอัดใจล่วงไปโดยไม่รู้ตัว
2. ช่วยกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัว ทำให้เด็กและผู้ใหญ่ได้มีโอกาสใกล้ชิดสนิทสนมกันรวมทั้งเป็นการเปิด โอกาสให้เด็กได้ฝึกด้านความจำและการแสดงออก ซึ่งนับว่าเป็นผลพลอยได้อีกทางหนึ่งด้วย
3. ให้ความรู้ และเสริมสร้างจินตนาการ โดยเหตุที่นิทานมีตัวละครซึ่งมีชีวิตจิตใจแบบมนุษย์ เด็กที่ได้ฟังนิทานจึงเท่ากับได้มีโอกาสเรียนรู้ลักษณะของมนุษย์ การได้เรียนรู้เกี่ยวกับอุปสรรคต่าง ๆ ตลอดจนการเอาชนะอุปสรรคของตัวละครก็ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องจริงมากขึ้น สามารถจะอดทนและพยายามหาทางเอาชนะเมื่อต้องเผชิญอุปสรรค ในชีวิตจริง ช่วยให้เด็กรู้จักใช้จินตนาการซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความคิดสร้างสรรค์
4. ปลูกฝังจริยธรรมและรักษามรดกวัฒนธรรมของสังคม นิทานนอกเหนือจากให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้วเป็นที่ยอมรับกันว่านิทานพื้นบ้านหลายเรื่องมีคุณค่าในการปลูกฝังจริยธรรม และรักษามรดกวัฒนธรรมของสังคมด้วย

โชติ ศรีสุวรรณ (2546 : 23-25) ได้กล่าวถึงความสำคัญของนิทานพื้นบ้านไว้ดังต่อไปนี้

1. นิทานพื้นบ้านให้ข้อคิด คุณธรรม จริยธรรม การอยู่ร่วมกันในสังคม ชี้นะสิ่งใดควรประพฤติ และสิ่งใดไม่ควรประพฤติ
2. เกิดประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามให้กับสังคมไทย เช่น ประเพณีสงกรานต์ การแห่บั้งไฟ แห่นางแมวขอฝน ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเกิดจากความเชื่ออันเนื่องมาจากนิทานพื้นบ้านทั้งสิ้น

3. นิทานพื้นบ้านทำให้เกิดความเพลิดเพลิน เกิดความรักความอบอุ่น มีความเข้าใจในสังคมใกล้ตัวและสังคมไกลตัว รู้ขนบธรรมเนียมตัวเองและผู้อื่น ซึ่งจะช่วยให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

4. นิทานพื้นบ้านสืบทอดวัฒนธรรมทางภาษา เพราะภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ช่วยให้เข้าใจศิลปะการใช้ภาษา ความรอบรู้ การใช้ภาษาที่ถูกต้องชัดเจน

วิเชียร เกษประทุม (2546ก : 9-10) ได้กล่าวถึงนิทานพื้นบ้านว่ามีความสำคัญหลายประการดังนี้

1. นิทานให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นการผ่อนคลายความเครียดและช่วยให้เวลาผ่านไปอย่างไม่น่าเบื่อหน่าย การเล่านิทานอาจจะเล่าสู่กันฟังในครอบครัว เช่น ปู่ย่าตายาย หรือพ่อแม่เล่าให้ลูกหลานฟังยามว่าง หรือก่อนนอน หรือเล่าขณะที่ผู้คนได้มารวมกลุ่มประกอบกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นต้น การเล่านิทานในโอกาสต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ผ่อนคลายความเครียดในขณะที่ทำงาน

2. นิทานช่วยกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัว เด็กบางคนอาจมองผู้ใหญ่ว่าเป็นบุคคลที่ขี้บ่นชอบดุด่า น่าเบื่อหรือน่าเกรงขาม แต่ถ้าผู้ใหญ่มีเวลาเล่านิทานให้เด็กฟังบ้างนิทานที่สนุก ๆ ก็จะช่วยให้เด็กอยากอยู่ใกล้ชิด ลดความเกรงกลัวหรือเบื่อหน่ายผู้ใหญ่ลงผู้ใหญ่และเด็กก็จะมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันเป็นอย่างดี

3. นิทานให้การศึกษาและเสริมสร้างจินตนาการ โดยเหตุที่นิทานมีตัวละครซึ่งมีชีวิตจิตใจแบบมนุษย์ เด็กที่ได้ฟังนิทานจึงเท่ากับได้เรียนรู้ลักษณะมนุษย์ การได้เรียนรู้เกี่ยวกับอุปสรรคต่าง ๆ ตลอดจนการเอาชนะอุปสรรคของตัวละคร จะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องของชีวิตมากขึ้น สามารถอดทน และพยายามหาทางเอาชนะเมื่อต้องเผชิญอุปสรรคในชีวิตจริง นอกจากนี้นิทานที่มีเรื่องของนางฟ้า แม่มด อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ สิ่งมหัศจรรย์ต่าง ๆ ยังมีคุณค่าในการเสริมสร้างจินตนาการของเด็ก กล่าวได้ว่านิทานช่วยให้เด็กรู้จักโลกรู้จักชีวิตจริงอย่างที่เป็นจริง และยังช่วยให้รู้จักใช้จินตนาการซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความคิดสร้างสรรค์

4. นิทานให้ข้อคิดและคติเตือนใจ นิทานไม่ได้ให้แต่ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้ฟังเท่านั้น นิทานจำนวนมากโดยเฉพาะนิทานคติจะให้ข้อคิดในแง่ใดแง่หนึ่ง เป็นการช่วยปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ ที่สังคมพึงประสงค์แก่ผู้ฟัง เช่น ให้ซื่อสัตย์ ให้เชื่อฟังผู้ใหญ่ ให้พูดจาไพเราะ อ่อนหวาน ให้ขยันขันแข็ง ให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การสอนนิทานนั้นผู้เล่าจะแฝงข้อคิดไว้ในเรื่อง จึงทำให้คล้ายกับว่าผู้ฟังไม่ได้ถูกสอนโดยตรง นิทานไม่ใช่ให้ข้อคิดแต่เฉพาะเด็ก นิทานหลายเรื่องให้ข้อคิดแก่ผู้ใหญ่ในด้านความประพฤติดีประพฤติชอบ อยู่ในระเบียบอันดีงามของสังคม นิทานได้ชี้ให้เห็นลักษณะของบุคคลที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของสังคม

5. นิทานช่วยสะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมในอดีตหลาย ๆ ด้าน เช่น ลักษณะของสังคม วิถีชีวิตของประชาชนในสังคม ตลอดจนประเพณี ค่านิยม และความเชื่อ สิ่งต่างๆเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในนิทานเสมอ ถ้าผู้ฟังหรือผู้อ่านนิทานได้รู้จักสังเกต วิเคราะห์นิทานต่าง ๆ เหล่านี้ ก็จะก่อให้เกิดความเข้าใจสภาพวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างแท้จริง

จากที่นักคติชนวิทยาได้อธิบายถึงความสำคัญของนิทานพื้นบ้าน สรุปได้ว่านิทานพื้นบ้านเป็นแหล่งรวมความคิดจินตนาการที่สอดแทรกด้วยคติธรรม วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่าง ๆ ในท้องถิ่น นับว่ามีคุณค่าและเป็นประโยชน์ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะนำนิทานพื้นบ้านมาใช้เป็นสื่อเสริมประสบการณ์ในระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 เพื่อศึกษาความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัยที่จะส่งผลต่อพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็ก ดังที่ กัลยา นิมจิตรต์ (2545 : 39) ได้สรุปความสำคัญไว้ดังนี้

1. พัฒนาการทางกาย เมื่อเด็กได้ฟังนิทานเด็กจะเลียนแบบการปฏิบัติตัวตามตัวละครเอกหรือสาระที่ได้จากนิทานเพราะเด็กเป็นคนกล้า คนเก่ง มีความมั่นใจและกล้าแสดงออกตามตัวละครหรือเนื้อเรื่องในนิทาน เช่น นิทานเรื่องลูกหมีปัดฟัน จะทำให้เด็กเห็นคุณค่าของการรักษาฟัน เนื้อหาสาระของนิทานจะเป็นเครื่องช่วยเสริมความมั่นใจให้ผู้ฟังปฏิบัติตาม ก่อให้เกิดผลดีต่อพัฒนาการทางกายของเด็กเป็นอย่างยิ่ง

2. พัฒนาการทางอารมณ์ ในขณะที่ฟังนิทานเด็กจะเกิดความสุขสนุกสนาน เพลิดเพลิน มีอารมณ์สงบเยือกเย็น ช่วงความสนใจยาวนานขึ้น มีความสำรวมใจ จิตใจจดจ่อต่อเนื้อหาในนิทาน พร้อมทั้งจะสร้างจินตนาการของตนเอง เป็นผลให้กล้าคิดกล้าแสดงออก เป็นตัวของตัวเอง เกิดความมั่นใจ รวมทั้งขจัดสิ่งที่ตัวเองขาดทำให้เกิดผลดีทางอารมณ์

3. พัฒนาการทางสังคม รูปแบบของการเล่านิทานเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่ากับผู้ฟัง ซึ่งจะแสดงออกมาทั้งน้ำเสียงลีลาท่าทางที่เป็นกันเอง เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวที่สนุกสนานผสมผสานกับความรู้ คติธรรมจรรยา ขนบธรรมเนียมประเพณี รูปแบบการดำเนินชีวิตในสังคมทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตนในสังคม มีความพร้อมในการคบค้าสมาคมกับบุคคลอื่น ๆ รู้จักการรวมกลุ่ม เกิดความสนิทสนมระหว่างผู้ฟังด้วยกันและระหว่างผู้ฟังกับผู้เล่า รู้จักการรอคอย รู้มารยาทในสังคมที่ควรปฏิบัติ จึงถือว่านิทานช่วยสร้างพัฒนาการทางสังคมของเด็กเป็นอย่างดียิ่ง

4. พัฒนาการทางสติปัญญา นิทานเป็นสิ่งเสริมสร้างสติปัญญาได้อย่างชัดเจน เช่น ผู้ฟังจะต้องจับใจความสำคัญของเรื่อง มีทักษะในการใช้ภาษาไทย โดยใช้เรื่องที่เล่าเป็นต้นแบบรู้จักเรียบเรียงถ้อยคำในการโต้ตอบระหว่างผู้เล่าและผู้ฟัง เพิ่มพูนคำศัพท์และขยายประสบการณ์ของตนเองให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า นิทานไม่ว่าจะเป็นนิทานประเภทใด ๆ ต่างมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อเด็กเป็นอย่างมาก การเล่านิทานให้เด็กฟังเสมอ ๆ ช่วยเสริมสร้างพัฒนาการ ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา และภาษาของเด็ก ขยายประสบการณ์ทางภาษา จุดประกายจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ที่จะส่งผลให้เด็กสามารถเติบโตเป็นคนดีมีคุณค่าในสังคมต่อไป

แนวทางการใช้นิทานพื้นบ้านพัฒนาทักษะทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย

ในการเล่านิทานเพื่อพัฒนาทักษะทางภาษาสำหรับเด็กนั้น การเล่านิทานให้ได้ดีเป็นเรื่องที่ยากพอสมควร ผู้เล่าจึงควรหาแนวทาง เทคนิค วิธีที่จะทำให้อุบัติเด็กเกิดความสนใจได้ตลอด ดังที่นักวิจัยได้กล่าวไว้ ต่อไปนี้

สัทพัฒน์ อรุณธาริ (2542 : 25-27) ได้อธิบายและสรุปแนวทางการใช้นิทานสำหรับเด็กดังนี้

1. ทำความเข้าใจกับเนื้อหาเรื่องนิทานที่จะเล่าเสียก่อน โดยจินตนาการออกมาเป็นภาพ อ่านเรื่องซ้ำ ๆ เพื่อจับใจความตัวละครและเหตุการณ์ทุกอย่าง ปิดหนังสือกิดย้อนเรื่องออกมาเป็นภาพและอ่านเรื่องทบทวนอีกครั้งเพื่อเก็บภาษาสละสลวยไปใช้ให้เหมาะสมกับเรื่อง
2. การเลือกคำควรเป็นคำที่ง่าย ๆ ที่เด็กฟังหรือนึกออกเป็นภาพในจินตนาการได้
3. เมื่อในท้องเรื่องมีตัวละครคุยกัน ให้ใช้บทสนทนาจะทำให้เด็กตื่นเต้นกว่า
4. เริ่มต้นเรื่องให้ดีเพื่อเรียกความสนใจ หลีกเลี่ยงการบรรยายและการอธิบายที่ไม่จำเป็น
5. การเล่าเรื่องควรใช้เสียงแบบสนทนา กัน คือ ช้า ชัดเจน มีหนักเบา แต่ไม่ควรมีเอื้ออ้าซึ่งจะเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีแก่เด็ก
6. ขณะที่เล่านิทานควรจับเวลา เว้นจังหวะตามอารมณ์ของเรื่อง เช่น ถ้าเนื้อเรื่องมีสิ่งเร้าใจก็พูดให้เร็วขึ้น ทำท่าจริงจัง เมื่อถึงบทแปลกใจหรือตกตะลึงควรทอดระยะจะทำให้ผู้ฟังคล้อยตามได้ดีที่สุด
7. นิทานที่นำมาเล่าให้ยาวพอ ๆ กับระยะเวลาความสนใจของเด็ก คือ ประมาณ 15-25 นาที
8. เวลาเล่าต้องพยายามเป็นกันเองให้มากที่สุด ให้ความรักความสนิทสนมกับเด็กอย่างจริงใจ
9. เวลาเล่า ควรจะมีรูปภาพประกอบอาจเป็นหนังสือภาพ หุ่น หรือสื่อการสอนอื่น ๆ จะช่วยให้เด็กสนใจยิ่งขึ้น
10. เวลาเล่าอย่าย่อเรื่องให้สั้นจนเกินไปจนขาดความสนุก เพราะจะทำให้เด็กไม่รู้เรื่อง

11. จัดบรรยากาศของห้องให้เหมาะสม เช่น อาจนั่งเล่ากับพื้น หรือ
เช็ดหุ่นประกอบ
12. ขณะที่เล่าอาจให้เด็กมีส่วนร่วมในการเล่านิทานด้วยก็ได้ เช่น การแสดงท่าตาม
เนื้อเรื่องแต่ไม่ควรจะให้บ่อยนัก
13. ขณะที่เล่านิทาน สายตาของครูจะต้องมองกวาดดูเด็กได้ทุกคน อาจนั่งเป็น
ครึ่งวงกลมหรือนั่งกับพื้นก็ได้ในเวลาเด็กฟังนิทาน
14. ขณะที่กำลังเล่านิทาน ถ้าหากมีเด็กพูดหรือถามขัดจังหวะ ครูควรบอกให้รอ
จนกว่าจะจบเรื่อง บางครั้งอาจให้เด็กขัดจังหวะได้เป็นบางครั้งบางคราว
15. หลังจากการเล่านิทาน ควรเปิดโอกาสให้เด็กถามและวิพากษ์วิจารณ์
16. หลังจากการเล่านิทาน อาจให้เด็กแข่งขันกันตั้งชื่อเรื่อง เพื่อเป็นการส่งเสริม
ให้เด็กได้ติดตามและเพื่อความเข้าใจในเรื่องที่ครูได้เล่ามาแล้ว
17. ถ้านิทานเรื่องยาว ครูอาจเล่าเป็นตอน ๆ ก็ได้เพื่อเป็นการเร้าให้เด็กอยากมา
โรงเรียนไม่ขาดเรียน เพื่อมาฟังนิทานต่อจนจบเรื่อง

จากการศึกษาแนวทาง วิธีการ เทคนิคการเล่านิทานให้ประสบความสำเร็จ การจัด
กิจกรรมสำหรับเด็กโดยใช้นิทานพื้นบ้านก็อาจมีจุดมุ่งหมายที่คล้ายคลึงกันคือ การฝึกฝนและ
ฝึกปฏิบัติ ทักษะการเล่านิทานให้เด็กได้เรียนรู้อย่างสนุกสนานมีชีวิตชีวา บรรลุตามจุดมุ่งหมายของ
การเล่านิทาน โดยมีหลักสำคัญคือ เมื่อเตรียมเด็กให้สงบแล้วสามารถดำเนินเรื่องให้เด็กเกิดความ
สนใจ สนุกสนานไปกับเนื้อเรื่องและสรุปเรื่อง ให้เด็กได้แสดงบทบาทสมมติ แสดงความคิดเห็น
หรือข้อคิดจากการฟังนิทานเรื่องนั้น ๆ ได้ ซึ่งการนำนิทานพื้นบ้านมาใช้เสริมประสบการณ์สำหรับเด็ก
ควรเลือกนิทาน โดยคำนึงถึงเนื้อเรื่องที่เหมาะสมสอดคล้องกับวัย ความสนใจของเด็ก นิทาน
พื้นบ้านที่นำมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมเสริมประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยจึงเป็นวิธีการที่จะช่วย
ให้เด็กได้ฝึกทักษะการเรียนรู้ทางภาษา เกิดความคิดจินตนาการที่จะส่งผลต่อพัฒนาการทางภาษา
ของเด็กได้อย่างต่อเนื่อง

ทักษะทางภาษา

ทักษะทางภาษา หรือพัฒนาการทางภาษาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อเด็กเป็นอย่างมาก
โดยเฉพาะในเด็กปฐมวัยที่มีความอยากรู้อยากเห็นจะแสดงออกโดยการพูดช่างซักถามอยู่เสมอ
จึงนับได้ว่าการใช้ภาษาของเด็กเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดพัฒนาการทางภาษาได้เป็นอย่างดี

ความหมายของภาษาและความสำคัญของภาษา

ความหมายของภาษา

ภาษาเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารของมนุษย์ให้เกิดความเข้าใจ มนุษย์ได้คิดค้นวิธีสื่อความหมายและถ่ายทอดการเรียนรู้สืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนกระทั่งปัจจุบันที่สามารถใช้ภาษาติดต่อสื่อสารกันได้อย่างกว้างขวางทั่วโลก มีผู้ให้คำจำกัดความของภาษาและกล่าวถึงคำจำกัดความของภาษาตามทรรศนะของนักวิชาการแต่ละกลุ่มไว้ดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546 : 822) ให้ความหมายของภาษาว่า ถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน หรือเพื่อสื่อความเฉพาะวงการ เช่น ภาษาราชการ ภาษากฎหมาย ภาษาธรรม ; เสียง ตัวหนังสือ หรือกิริยาอาการที่สื่อความได้ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ภาษามือ

ศศิธร รัชฎ์ลักษณะนันท์ (2542 : 1-2) กล่าวถึงความหมายของภาษาตามทรรศนะของนักวิชาการ นักภาษาศาสตร์ โดยกล่าวว่า ภาษาหมายถึง ภาษาที่ใช้พูดเพื่อสื่อความหมายในชุมชนหนึ่ง ๆ นักจิตวิทยามีความเห็นที่ภาษา หมายถึง ความสามารถในการติดต่อกับผู้อื่น โดยรวมเอาวิธีการทุก ๆ อย่างที่ใช้ในการติดต่อเพื่อสื่อความหมายหรือเพื่อแสดงความรู้สึกแสดงความคิดเห็น โดยรวมทั้งการพูด การเขียน การแสดงท่าทางประกอบ การใช้ภาษาไป การแสดงสีหน้า การแสดงออกทางศิลปะและเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่าง ไปจากสัตว์ และนักการศึกษาให้ความหมายของภาษาว่า หมายถึง เครื่องมืออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ประกอบด้วยการติดต่อสัญลักษณ์ที่ใช้แสดงแทนความคิดและความเข้าใจในลักษณะของการติดต่อ

สุภาวดี ศรีวรรณ (2542 : 3-5) ได้ให้ความหมายของภาษาไว้หลายด้านดังนี้
ในแง่ของภาษาศาสตร์ ภาษาและภาษาพูดมีความหมายอย่างเดียวกันมักเป็นคำที่ใช้แทนกันได้ เมื่อพูดถึงภาษาจึงหมายถึงภาษาที่ใช้พูดเพื่อสื่อความหมายในชุมชนหนึ่ง ๆ

ในด้านจิตวิทยา ภาษาหมายถึง ความสามารถในการติดต่อกับผู้อื่น ภาษาจะรวมเอาวิธีการทุก ๆ อย่างที่ใช้ในการติดต่อเพื่อสื่อความหมายหรือแสดงความรู้สึก ดังนั้นภาษาจึงรวมถึงทั้งการพูด การเขียน และการทำท่าทาง

ในด้านการศึกษา นักการศึกษาลงความเห็นที่ ภาษาเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ การที่เด็กคิดแล้วไม่พูดจึงดูเหมือนเด็กไม่รู้ภาษาซึ่งแท้ที่จริงแล้วอาจเป็นเพราะเด็กไม่อาจแสดงความสามารถในการพูดได้เท่านั้น

อุทัยวรรณ ดันหยง (2542 : 4) ได้สรุปความหมายของภาษาไว้ว่า ภาษาเป็นเสียงพูดที่มีระบบระเบียบมีความหมาย เป็นเครื่องมือสำหรับมนุษย์ ใช้สำหรับสื่อสารทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน แตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มชนทั้งในด้านเสียงพูดและสัญลักษณ์แทนเสียงพูด

จากความหมายของภาษาที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้สึกความคิดเห็นให้เข้าใจได้ตรงกันจำแนกได้เป็นภาษาพูด ภาษาเขียน และภาษาท่าทาง

ความสำคัญของภาษา

ภาษาเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น มนุษย์ใช้ภาษาติดต่อทำความเข้าใจกันในแต่ละชุมชนซึ่งแตกต่างกันสัตว์ที่ใช้เสียงสื่อความหมายแสดงความต้องการทางกาย เช่น สัตว์ส่งเสียงคำรามเมื่อเวลาหิว เจ็บปวด จึงอาจกล่าวได้ว่าภาษาเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตทั้งต่อมนุษย์และสัตว์

ผอบ โปษะกฤษณะ (2541 : 14) กล่าวถึงความสำคัญของภาษาว่า ภาษาเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ในด้านที่เป็นศาสตร์ คือภาษาของชาติต้องมีระเบียบมีกฎเกณฑ์ที่ผู้ใช้ต้องรักษา กฎเกณฑ์แต่เป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่ตายตัว เปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามความเห็นชอบของส่วนรวม โดยจุดสำคัญคือการสื่อความหมายที่ทำให้ส่วนรวมเข้าใจตรงกัน และในด้านที่ภาษาเป็นศิลป์คือมีความงดงามไพเราะในการใช้ภาษา ต้องอาศัยการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญสามารถใช้ภาษาสื่อสารทำความเข้าใจซึ่งกันและกันในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข

ศศิธร ธัญลักษณ์นันท์ (2542 : 8-9) ได้สรุปความสำคัญของภาษาไว้ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารระหว่างคนไทยทั้งชาติทำให้มีความเข้าใจตรงกัน
2. เป็นศูนย์รวมน้ำใจ แสดงความเป็นไทยเป็นชาติไทย ทำให้เกิดพลังเกิดความรู้สึกที่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
3. เป็นเอกลักษณ์แสดงความเป็นไทย เครื่องหมายแสดงความเป็นชาติไทย
4. เป็นภาษาประจำชาติ ใช้ในการติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวันของคนไทยทั้งชาติ ทั้งที่เป็นภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารกันตามธรรมดาและภาษาราชการ
5. แสดงวัฒนธรรมประจำชาติ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจที่คนไทยมีภาษาของตนเอง ควรแก่การรักษาและสืบทอดต่อไป
6. แสดงความเป็นไทย แสดงความมีอิสระเสรี แสดงความเป็นเอกราชของชาติไทย
7. เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรมไทย
8. เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพทุกสาขา ผู้มีความสามารถทางภาษาไทย โดยเฉพาะจะประกอบอาชีพที่ใช้ภาษาได้โดยตรง เช่น เลขานุการ ผู้ประกาศข่าว ครูสอนภาษาไทย นักร้อง มัคคุเทศก์
9. ผู้ที่มีความสามารถทางภาษาสูงจะใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือแสดงความรู้สึกนึก

คิดได้ดี ทำให้ประสบผลสำเร็จในชีวิตมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในสังคม เช่น นักพูด นักประพันธ์ นักการเมือง

10. เป็นเครื่องมือในการศึกษาและแสวงหาความรู้ในสรรพวิทยาการสาขาต่าง ๆ มากมาย

นภเนตร ชรรณบวร (2545 : 115) ได้กล่าวถึงความสำคัญในการเรียนรู้ภาษาของเด็กจะเรียนรู้เกี่ยวกับระบบเสียงเป็นสิ่งสำคัญ เด็กจะเรียนรู้ภาษาได้จากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภาษาจึงเป็นพฤติกรรมชนิดหนึ่งซึ่งช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้การปรับตัวในสังคม ช่วยให้เด็กเกิดความรู้สึกรับรู้มั่นคง ดังนั้นการส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการทางภาษาที่ดีจึงอาจจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอนให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เด็กอายุ 4-5 ปี จะมีลักษณะชอบซักถามจะใช้คำถามที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า ทำไม เมื่อไร อย่างไร และสนใจความหมายของคำต่าง ๆ สามารถจำคำศัพท์ได้ประมาณ 1,550 – 1,900 คำ และเด็กสามารถพัฒนาการเรียนรู้คำได้มากขึ้นตามลำดับ

สรุปได้ว่า ภาษามีความสำคัญต่อการส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก ภาษาเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ซึ่งจะต้องอาศัยทักษะทั้ง 4 ด้านคือ การฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ที่เด็กควรได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันทั้ง 4 ด้าน อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาด้านสติปัญญาของเด็กต่อไป

ทฤษฎีพัฒนาการทางภาษา

มนุษย์ใช้การสื่อสารระหว่างกันด้วยวิธีการหลายรูปแบบ วิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือ การใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน การพัฒนาทักษะการใช้ภาษาจะช่วยให้เด็กเข้าใจและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในสิ่งแวดล้อมได้ดีขึ้น ตลอดจนการแสดงออกถึงความต้องการความรู้สึกรู้สึกและการเข้าใจผู้อื่น

สุภาวดี ศรีวรรณะ (2542 : 33-45) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางภาษาของเด็กว่าเด็กเรียนการฟังและการพูดโดยไม่ต้องอาศัยการสอนอย่างเป็นทางการ การที่เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับภาษาจะทำให้เด็กเข้าใจและใช้ไวยากรณ์พื้นฐานของภาษาเมื่ออายุได้ 4 หรือ 5 ปี และแบ่งทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางภาษาออกเป็น 6 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีความพึงพอใจแห่งตน (The Autism Theory / Autistic Theory) ผู้ตั้งทฤษฎีนี้คือ Mowrer ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการเรียนรู้การพูดของเด็กเกิดจากการเลียนเสียงอันเนื่องมาจากความพึงพอใจที่จะได้ทำเช่นนั้น Mowrer เชื่อว่าความสามารถในการฟังและความเพิกเฉยจากการได้ยินเสียงผู้อื่นและเสียงตัวเองเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อพัฒนาการทางภาษา

2. ทฤษฎีการเลียนแบบ (The Imitation Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าพัฒนาการทางการพูดนั้นเกิดขึ้นได้หลายทางโดยอาศัยการเลียนแบบ ซึ่งเกิดขึ้นได้จากการมองเห็นหรือการได้ยินเสียง ผู้ที่ทำการศึกษเกี่ยวกับกรเลียนแบบในการพัฒนาภาษาอย่างละเอียดคือ ลิวอิส (Lewis) ซึ่งเชื่อว่าการ

เลียนแบบของเด็กเกิดจากความพอใจและความสนใจของตัวเองปกติช่วงความสนใจของเด็กนั้นสั้นมากเด็กจึงต้องมีสิ่งเร้าซ้ำ ๆ กันจึงทำให้เด็กมักพูดซ้ำ ๆ ในระยะการเล่นเสียงก็ใช้การเกาะโต๊ะ เกาะง่ามโต๊ะไปด้วย เมื่อศึกษากระบวนการในการเล่นแบบภาษาพูด พบว่า จุดเริ่มต้นเกิดเมื่อ พ่อ แม่ เลียนแบบเด็กในระยะเล่นเสียง เช่น เด็กบงเอิญพูดซ้ำพยางค์ คำว่า “แม่” เมื่อเสียงที่เด็กเปล่งออกมา นั้นก่อให้เกิดความสนใจเด็กก็จะกล่าวซ้ำอีกและเป็นจังหวะเดียวกันกับที่แม่ปรากฏตัวเข้ามาเด็กจึงหยุดพูด แต่แม่อาจไม่สังเกตและอาจพูดกับลูกว่า “แม่หรือคะ” “หาแม่หรือคะ” ซึ่งเท่ากับเร้าความสนใจเด็กขึ้นมาใหม่เด็กก็ปรารถนาจะทำต่อไป อาจเปล่งเสียงคนเดียวซ้ำ ๆ ผลสุดท้ายเด็กจะโยง ความเข้าใจจากเสียงไปยังบุคคลและเข้าใจในความหมายได้

3. ทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory) ทฤษฎีนี้อาศัยพื้นฐานและหลักการ จากทฤษฎีการเรียนรู้ซึ่งถือว่าพฤติกรรมทั้งหลายถูกสร้างขึ้น โดยอาศัยการวางเงื่อนไข ซึ่ง เรียล โกลด์ (Rhiengold) พบว่า หากเด็กได้รับรางวัลหรือได้รับการเสริมกำลังใจ เด็กจะพูดมากขึ้น

4. ทฤษฎีการรับรู้ (Motor Theory of Perception) ทฤษฎีนี้เชื่อว่า เด็กเรียนรู้ภาษาโดยการรับรู้ทางการฟัง เด็กจะพูดซ้ำกับตนเองและหัดเปล่งเสียง โดยอาศัยการอ่านริมฝีปากซึ่งจะนำไปสู่ การเรียนรู้คำ จากการที่ ลิเบอร์แมน (Lieberman) ได้ตั้งสมมติฐานว่าการรับรู้ทางการฟังขึ้นอยู่กับ การเปล่งเสียง จึงเห็นได้ว่าเด็กมักจ้องหน้าเวลาเราพูดด้วย การทำเช่นนี้อาจเป็นเพราะเด็กฟังและพูดซ้ำ กับตนเอง หรือหัดเปล่งเสียงโดยอาศัยการอ่านริมฝีปากแล้วจึงเรียนรู้คำนั่นเอง

5. ทฤษฎีความบังเอิญจากการเล่นเสียง (Babble Luck) ซึ่ง ธอร์น ไคค์ (Thomdike) เป็นผู้คิด โดยอธิบายว่า เมื่อเด็กกำลังเล่นเสียงอยู่นั้นบังเอิญมีบางเสียง ไปคล้ายกับเสียงที่มีความหมาย ในภาษาพูดของพ่อแม่ พ่อแม่จึงให้รางวัลในทันที ด้วยวิธีนี้เด็กจะพัฒนาการทางภาษา ไปเรื่อย ๆ

6. ทฤษฎีการให้รางวัลของแม่ (Mother Reward Theory) ซึ่ง ดอลลาร์ด (Dollard) และ มิลเลอร์ (Miller) เป็นผู้คิดตั้งทฤษฎีนี้ โดยเกี่ยวข้องกับบทบาทของแม่ในการพัฒนาภาษาของเด็กว่า ภาษา ที่แม่ใช้ในการเลี้ยงดูเพื่อสนองความต้องการของลูกจะเป็นเหตุให้เกิดภาษาพูดแก่ลูกด้วย

กระบวนการเรียนรู้ภาษาพูดของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งสามารถใช้ภาษาในการ สื่อความหมายได้นั้น รุ่งนภา วุฒิ (2543 : 15) ได้สรุปพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัยว่า เกิดจาก กระบวนการเรียนรู้ภาษาของเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนสามารถสื่อความหมายได้ตามแนวคิดของ นักจิตวิทยาการศึกษาที่กล่าวไว้ดังนี้

1. การเลียนแบบ (Imitation) เป็นกระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้ภาษาเพราะเป็น ขั้นที่เด็กเลียนเสียงของคำ และพูดตามเสียงที่ได้ยิน

2. การเอาอย่าง (Identification) เด็กมิได้เลียนแบบการออกเสียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่ จะเลียนแบบท่าทาง นิสัยใจคอจากบุคคลตามเสียงที่ได้ยินด้วย

3. การเลียนแบบพฤติกรรมตอบสนองพร้อมกับสิ่งเร้าหลายตัว (Multiple Response) เป็นพฤติกรรมตอบสนองสิ่งเร้าที่เด็กพยายามทำตามโดยลองใช้วิธีวิธีการเปล่งเสียงต่าง ๆ นั้นให้ทำงานร่วมกัน ได้แก่ ส่วนสมองที่รับรู้ มองเห็น ได้ยิน ส่วนที่สะสมความจำ ควบคุมริมฝีปาก สีสหน้า ท่าทาง และสายตา

4. การเรียนรู้โดยสัมพันธ์กับสภาวะ (Association Learning) เด็กเรียนรู้คำ และความหมายโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างเสียงและสิ่งของหรือพฤติกรรม เช่น เด็กเรียนรู้คำว่า ตุ๊กตา เมื่อแม่ยื่นตุ๊กตาให้แล้วบอกว่าตุ๊กตา เด็กเรียนรู้ได้จากการเชื่อมโยงเสียงและสิ่งของเข้าด้วยกัน

5. การเรียนรู้แบบถามตอบ (Question-Answering) เมื่อได้เรียนรู้ภาษาไปบ้างแล้ว เด็กจะเกิดความคิดอย่างมีเหตุผลขึ้น ความสงสัยและความอยากรู้อยากเห็นทำให้เด็กชอบใช้คำถาม การตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น โดยการตอบคำถามจะช่วยให้พัฒนาการทางภาษาของเด็กดีขึ้น

6. การลองผิดลองถูก (Trial And Error) ช่วงนี้เป็นช่วงลองปฏิบัติ อาจจะถูกบ้าง ผิดบ้าง การเข้าใจและการชมเชยเมื่อเด็กออกเสียง ได้ถูกต้องจะทำให้เด็กมั่นใจและช่วยให้ภาษาพัฒนาได้รวดเร็วขึ้น

7. การถ่ายทอดการเรียนรู้ (Transfer of Learning) การเรียนรู้สิ่งใหม่จะง่ายขึ้นถ้าผู้เรียนมีความรู้ที่เกี่ยวข้องกันมาก่อน เช่น การรู้จักไก่แล้วสอนให้รู้จักเป็ด ห่าน โดยชี้ให้เห็นความแตกต่าง เด็กจะจำได้เร็วและมีความคิดตามลำดับอย่างเป็นระเบียบ

จากทฤษฎีและกระบวนการเรียนรู้ภาษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า พัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัยเด็กจะเรียนรู้ภาษาจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ และบุคคลใกล้ชิดตัวในลักษณะที่เลียนแบบหรือลองผิดลองถูก การเฝ้าและการให้แรงเสริมจะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้ภาษาจากการมีปฏิสัมพันธ์และได้รับแรงเสริมจากบุคคลที่มีความใกล้ชิดตั้งแต่แรกเกิดคือ พ่อแม่ ซึ่งจะทำให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษาได้ดียิ่งขึ้น

องค์ประกอบความพร้อมทางภาษาของเด็กปฐมวัย

พัฒนาการทางภาษาของเด็กแต่ละคนอาจแตกต่างกันขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็กซึ่ง ดอร์นิง และ แทคเครย์ (Downing & Thackray 1971 : 14-15) ได้แบ่งองค์ประกอบความพร้อมทางภาษาดังนี้

1. องค์ประกอบทางกาย (Physical Factors) ได้แก่ การบรรลุวุฒิภาวะด้านร่างกายทั่วไป เช่น การมองเห็น การได้ยิน อวัยวะที่ใช้ในการพูดเป็นปกติ

2. องค์ประกอบทางสติปัญญา (Intellectual Factors) ได้แก่ ความพร้อมด้านสติปัญญา โดยทั่วไป ความสามารถในการรับรู้ (Perception) ความสามารถในการจำแนกเสียง(Discrimination) ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ความสามารถเกี่ยวกับการแก้ปัญหาด้านการเรียนอ่าน

3. องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Factors) ได้แก่ ความสามารถทางภาษาที่ได้รับจากที่บ้านและประสบการณ์ทางสังคม

4. องค์ประกอบด้านอารมณ์ แรงจูงใจ และบุคลิกภาพ (Emotion, Motivation and Personality Factors) ได้แก่ ความมั่นคงทางอารมณ์ และความต้องการที่จะเรียนรู้ภาษา

จากการศึกษาองค์ประกอบความพร้อมทางภาษาที่กล่าวมา สรุปได้ว่า องค์ประกอบความพร้อมทางภาษาของเด็กจะเกี่ยวข้องกับความพร้อมของเด็ก 3 ประการ คือด้านพัฒนาการเด็ก ด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมซึ่งรวมถึงครอบครัวอันเป็นสภาพแวดล้อมชั้นมูลฐานที่มีอิทธิพลต่อความพร้อมทางภาษาของเด็กเป็นอย่างยิ่ง

พัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัย

พัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัยจะได้รับการพัฒนาให้เป็นที่ไปตามลำดับถ้าเด็กได้รับการเสริมสร้างประสบการณ์ทางภาษาอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกัน โดยอาศัยองค์ประกอบของปัจจัยหลาย ๆ อย่างที่จะส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาของเด็ก ดังที่นักการศึกษาของไทยและต่างประเทศได้กล่าวถึงดังนี้

สุริภา อวพิทักษ์ (2542 : 14) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางภาษาของเด็กปฐมวัยว่า เป็นวัยที่มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการเปลี่ยนแปลงเร็ว พัฒนาการทางภาษาเริ่มจากอายุ 2-5 ปีขึ้นไป โดยอาศัยการประสานงานกับประสาทรับความรู้สึกต่าง ๆ คือ การเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้อรส และสัมผัส ทำให้เกิดการเรียนรู้และพูดจากำง่าย ๆ เช่น แม่ เป็นคำยากขึ้น เช่น แม่น้ำ แม่ค้ำ

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2542 : 111-113) กล่าวถึงช่วงระยะของการพัฒนาภาษาว่า การพูดคุยและการสนทนากับเด็กเป็นการกระตุ้นที่ดี เด็กสามารถพัฒนาความคิด ได้เต็มที่สังเกตจากที่เด็กคู่วิมาจะพูดเก่งเป็นเรื่องเป็นราวเพราะเด็กได้รับคำสนทนาและภาษาจากโทรทัศน์ การปล่อยให้เด็กเรียนรู้ภาษาเองตามธรรมชาติ เด็กจะมีพัฒนาการทางภาษามาก คำถามของเด็กที่ถามว่า “ทำไม” คือการค้นหาคำศัพท์ ค้นหาภาษา ฝึกความจำและเหตุผลทุกคนเกิดมาพร้อมกับความสามารถในการเรียนรู้ภาษา การส่งเสริมให้เด็กใช้ภาษาที่ถูกต้องจึงช่วยให้เด็กสามารถแสดงความคิด ความเข้าใจของตนเองให้ผู้อื่นเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น

เสาวภา วัชรกิตติ (2545 : 42-45) ได้รวบรวมงานแปลของ โรเบิร์ต อี.ซิลเวอร์แมน และสรุปเกี่ยวกับทฤษฎีพัฒนาความคิดความเข้าใจของ Piaget ที่เชื่อว่าพัฒนาการของเด็กจะเกิดขึ้นตามลำดับขั้น ไม่สามารถพัฒนาข้ามขั้นได้ เกี่ยวกับพัฒนาการทางภาษาที่เด่นชัดที่สุดคือ พฤติกรรมการซักถามที่เกิดจากความอยากรู้อยากเห็น เด็กจะเข้าใจคำพูดของผู้ใหญ่ได้อย่างรวดเร็วและมักจะเลียนภาษาพูดที่ได้ยิน ได้ฟังจากผู้ใหญ่ได้รวดเร็วมีความสามารถในการใช้ภาษาพูดเล่าเรื่องหรือเหตุการณ์ที่ได้ยิน สามารถพัฒนาสติปัญญาได้จากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับโลกภายนอก และ

ได้สรุปขั้นต่าง ๆ ของทฤษฎีพัฒนาความคิดความเข้าใจของ เพียเจท์ (Piaget) ไว้ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ปี เด็กจะเรียนรู้โดยการสัมผัสและการเคลื่อนไหว

ขั้นที่ 2 ขั้นเริ่มคิดเริ่มเข้าใจ อายุตั้งแต่ 2-4 ปี เด็กเริ่มจัดกระทำกับสภาพแวดล้อมโดยใช้สัญลักษณ์ เริ่มเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับวัตถุ รู้จักสิ่งที่เป็นตัวแทน รู้จักคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น เริ่มเรียนรู้ภาษาพูดและเข้าใจความหมายสามารถแยกแยะสิ่งของได้แต่ยังไม่สามารถบอกคุณสมบัติได้

ขั้นที่ 3 ขั้นคิดเองโดยไม่ต้องใช้เหตุผล เป็นช่วงอายุ 4-7 ปี เป็นระยะที่เด็กจะพัฒนาความคิดความเข้าใจและความว่องไวในการรับสัมผัสได้ดีขึ้น สามารถมองวัตถุต่างๆ ในลักษณะของกลุ่ม โดยอาศัยความคล้ายคลึงกันเป็นเกณฑ์

ขั้นที่ 4 ขั้นการใช้ความคิดเชิงรูปธรรม คือช่วงอายุ 7-11 ปี เป็นระยะที่เด็กเกิดความคิดความเข้าใจต่าง ๆ เป็นความคิดรวบยอดโดยใช้เหตุผลได้ เช่น ให้ก้อนดินเหนียวกลมและให้สร้างเป็นก้อนยาวเหมือนไส้กรอก เด็กสามารถที่จะให้เหตุผลได้ว่าปริมาณของดินเหนียวยังคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

ขั้นที่ 5 ขั้นความคิดเชิงนามธรรม อายุ 11-15 ปี เป็นระยะที่เด็กมีพัฒนาการทางสติปัญญาหรือพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจถึงขีดสูงสุด เด็กเริ่มคิดเกี่ยวกับนามธรรม สามารถคิดแก้ปัญหาด้วยวิธีต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์ ใช้เหตุผล การอภิปรายหรือทดสอบเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้

สฎาวดี ศรีวรรณะ (2542 : 46) ได้ศึกษาพัฒนาการทางภาษาของเด็กว่าประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ คือ

ขั้นแรกเริ่ม เด็กอายุหนึ่งเดือนถึงสิบเดือนจะมีความสามารถจำแนกเสียงต่างๆ ได้ แต่ยังไม่มีความสามารถควบคุมการออกเสียง เด็กจะทำเสียงอ้อแอ้หรือเสียงที่แสดงอารมณ์ต่างๆ เด็กจะพัฒนาการออกเสียงขึ้นเรื่อย ๆ จนใกล้เคียงกับเสียงในภาษาจริง ๆ มากขึ้นตามลำดับ พ่อแม่ที่ตั้งใจฟังและพูดตอบจะทำให้เด็กเพิ่มความสามารถในการสื่อสารมากยิ่งขึ้น

ขั้นที่ 1 (10-18 เดือน) เด็กจะควบคุมการออกเสียงคำที่จำได้ สามารถเรียนรู้คำศัพท์ในการสื่อสารถึง 50 คำ คำเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับคน สัตว์ สิ่งของ หรือเรื่องราวในสิ่งแวดล้อม การที่เด็กออกเสียงคำหนึ่งหรือสองคำอาจมีความหมายรวมถึงประโยคหรือวลี ทั้งหมด การพูดเช่นนี้เรียกว่า Holphrastic speech

ขั้นที่ 2 (18-24 เดือน) การพูดขั้นนี้จะเป็นการออกเสียงคำสองคำและวลีสั้น ๆ เรียกว่า Telegraphic speech มีเฉพาะคำสำหรับสื่อความหมาย เด็กเรียนรู้คำศัพท์มากขึ้นถึงสามร้อยคำรวมทั้ง

คำกริยาและคำปฏิเสธ เด็กจะสนุกสนานกับการพูดคนเดียว ในขณะที่ทดลองพูดคำและ โครงสร้าง
หลาย ๆ รูปแบบ

ขั้นที่ 3 (24-30 เดือน) เด็กจะเรียนรู้คำศัพท์เพิ่มขึ้นถึง 450 คำ วลีจะยาวขึ้น พูดประโยค
ความเดียวสั้น ๆ มีคำคุณศัพท์รวมอยู่ในประโยค

ขั้นที่ 4 (30-36 เดือน) คำศัพท์จะเพิ่มมากขึ้นถึงหนึ่งพันคำ ประโยคเริ่มซับซ้อนขึ้น เด็ก
ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาจะแสดงให้เห็นถึงความเจริญงอกงามทางด้าน
จำนวนศัพท์และรูปแบบของประโยคอย่างชัดเจน

ขั้นที่ 5 (36-50 เดือน) เด็กสามารถสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในครอบครัวและผู้คน
รอบข้าง จำนวนคำศัพท์ที่เด็กรู้มีประมาณสองพันคำ เด็กใช้โครงสร้างของประโยคหลายรูปแบบเด็ก
จะพัฒนาพื้นฐานการสื่อสารด้วยวาจาอย่างมั่นคงและเริ่มต้นเรียนรู้ภาษาเขียน

วาโร เฟ็งสวัสดี (2544 : 75) ได้อธิบายถึงพัฒนาการทางด้านภาษาของเด็กปฐมวัยไว้ว่า
แบ่งออกเป็น 7 ขั้นดังนี้

1. ระยะปะปะปะ (Random Stage) อายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 เดือน ในระยะนี้พบว่า เด็กทารก
มีการเปล่งเสียงอย่างไม่มีความหมาย

2. ระยะแยกแยะ (Jargon Stage) อายุ 6 เดือน ถึง 1 ปี ในระยะนี้เด็กจะเริ่มแยกแยะเสียง
ที่เขาได้ยินในสิ่งแวดล้อมและแสดงอาการจดจำเสียงที่ได้ยินได้ เด็กจะรู้สึกพอใจถ้าหากเปล่งเสียง
แล้วได้รับการตอบสนองทางบวก

3. ระยะเลียนแบบ (Imitation Stage) อายุ 1 ถึง 2 ปี เด็กวัยนี้สนใจและเริ่มเลียนแบบ
เสียงของเด็กที่เปล่งจะเริ่มมีความหมายและแสดงกิริยาตอบสนองการได้ยินเสียงของผู้อื่น

4. ระยะขยาย (The Stage of Expansion) อายุ 2 ถึง 4 ปี เด็กวัยนี้จะเริ่มหัดพูดเป็นคำ ๆ
ระยะแรกจะเป็นการพูด โดยเรียกชื่อคำนาม ออกชื่อคนที่อยู่รอบข้างสิ่งของต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้ตัว
รวมทั้งคำคุณศัพท์ที่เด็กได้ยินผู้ใหญ่พูดกัน

5. ระยะโครงสร้าง (Structure Stage) อายุ 4 ถึง 5 ปี การรับรู้และการสังเกตของเด็กวัยนี้
ดีขึ้นมาก ทำให้เด็กได้สังเกตการใช้ภาษาของบุคคลที่อยู่รอบข้างและนำมาทดลองใช้ ประสบการณ์ที่
เด็กได้รับ เช่น การฟังนิทาน การดูรายการโทรทัศน์ เป็นต้น

6. ระยะตอบสนอง (Responding Stage) อายุ 5 ถึง 6 ปี พัฒนาการทางภาษาของเด็กวัยนี้
จะเริ่มสูงขึ้นเพราะเด็กจะเข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาล เด็กได้พัฒนาคำศัพท์เพิ่มขึ้น รู้จักการใช้
ประโยคอย่างเป็นระบบตามหลักไวยากรณ์ การใช้ภาษามีแบบแผนมากขึ้น

7. ระยะสร้างสรรค์ (Creative Stage) อายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป เด็กจะพัฒนาความสามารถ
ทางภาษาได้สูงขึ้น สามารถจดจำสัญลักษณ์ทางภาษาได้มากขึ้น สำหรับด้านการพูดสามารถใช้

ถ้อยคำที่เป็นสำนวนหรือคำที่มีความหมายลึกซึ้งได้

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางภาษาของเด็กก็คือการส่งเสริม และกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของเด็ก โดยเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนได้มีส่วนร่วมในการฝึกพูด ฟัง ฟีกการ ได้ตอบแสดงความคิดเห็นและฝึกทำงานเป็นกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ควร ส่งเสริมและฝึกฝนให้เด็กอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาภาษาอย่างเหมาะสมและเต็มศักยภาพ ของเด็ก

แนวทางในการส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัย

เด็กปฐมวัยเป็นระยะที่มีการพัฒนาทางภาษาได้เร็วสามารถพูดเป็นประโยคที่ชัดเจน รู้จักคำมากขึ้น สามารถเลือกคำได้เหมาะสม รู้จักฟัง เข้าใจ และทำตามคำสั่งได้ สนใจการฝึกอ่าน ชอบเล่าเรื่อง สนใจคำใหม่ ๆ ศัพท์ต่าง ๆ ซักถามความหมายของคำอยู่เสมอ แนวทางการส่งเสริม ภาษาสำหรับเด็กคือเปิดโอกาสให้เด็กทุกคนได้พูด สนทนาได้ตอบ เล่นเกมการศึกษา เล่าเรื่องให้ฟัง อ่าน โคลง คำคล้องจอง อ่านหนังสือให้ฟัง ร้องเพลง การรับฟังความคิดเห็นของเด็ก ซึ่งหลักการ ดังกล่าวนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น ครู ผู้ปกครอง ควร ได้รับความรู้และแนวทางในการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมความพร้อมทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัยเพื่อให้สามารถส่งเสริมด้านภาษาแก่เด็กได้อย่าง ถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

สุภาวดี ศรีวรรณะ (2542 : 229-234) ได้อธิบายถึงแนวทางการส่งเสริมให้เด็กปฐมวัย มีพัฒนาการทางภาษาที่ดีส่วนใหญ่จะใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือสอดแทรกให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ซึ่งกิจกรรมที่จัดให้กับเด็กควรสอดคล้องกับพัฒนาการเด็กตามระดับอายุต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรม ทางภาษาให้กับเด็กควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้คือ

ความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ควรจะมองเห็นความสำคัญของเด็กและควร ให้เด็ก รู้สึกมั่นใจและปลอดภัยเมื่ออยู่ใกล้

เพศของเด็ก เพศทำให้เกิดความแตกต่างด้านทักษะทางภาษา ในโรงเรียนเด็กเล็ก เด็กผู้ชายบางที่พัฒนาการทางภาษาจะช้ากว่าเด็กผู้หญิงแต่ไม่ถือว่าเป็นการผิดปกติ

การฟังและการเห็น ครูจะต้องสังเกตการฟังตลอดจนสายตาของเด็ก ครูควรจะเป็น คนแรกที่พบว่าเด็กมีความผิดปกติทางหูทางตา ดังนั้นครูควรสังเกตและตรวจสอบด้านการฟัง และ สายตาของเด็กตลอดเวลา

ลำดับที่ของเด็กในครอบครัว ครอบครัวที่มีลูกคนเดียวเด็กมีโอกาสได้พัฒนา ทางด้าน ภาษามากกว่าครอบครัวที่มีลูกหลายคน ลูกคนสุดท้ายต้องมักพบว่า มีปัญหาทางด้านภาษาเนื่องจากพ่อ แม่มีงานยุ่ง ก็จะบอกให้ลูก ๆ ไปเล่นกับพี่ ๆ เด็กจะไม่พัฒนาภาษาที่ถูกต้อง อีกประการหนึ่งลูกคน สุดท้ายมักจะถูกรบกวนใจ หรือมีคนสนใจมากเด็กจะแสดงกิริยาเช่น ร้องไห้เมื่อไม่สบอารมณ์ทำให้

ไม่พัฒนาภาษา และประการสุดท้ายลูกคนสุดท้ายจะเรียนภาษาจากพี่ ๆ อาจได้ภาษาที่ไม่ถูกต้องพอ แม้จึงควรพูดคุยกับลูกทุก ๆ วัน

การจูงใจ เด็กต้องการที่จะติดต่อกับคนอื่นการได้พูดมาก ๆ จะทำให้เด็กมีการพัฒนาทางด้านภาษามากขึ้น

จะเห็นได้ว่า การส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาสำหรับเด็กปฐมวัยนั้นควรให้โอกาสในการฝึกฝนประสาทสัมผัส การยอมรับฟังเด็ก การปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ การมีผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างที่ดี การตั้งใจฟังเด็ก การไม่มีอคติต่อการใช้ภาษาของเด็ก และการที่เด็กมีโอกาสดูตัวอย่างสนุกสนาน ครูหรือผู้ที่เกี่ยวข้องอาจจัดประสบการณ์ให้เด็ก ได้ฝึกทักษะด้านการฟัง พูด อ่าน เขียนในบรรยากาศที่เป็นอิสระ ใช้สื่อประกอบการฝึกฝน ตลอดจนให้กำลังใจและความมั่นใจเพื่อเป็นแรงเสริมให้เด็กเกิดการพัฒนาภาษาได้ดี

ดังนั้นสรุปได้ว่า การส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาสำหรับเด็กนั้นครูผู้สอนควรได้จัดประสบการณ์ที่หลากหลายวิธีในอันที่จะกระตุ้นให้เด็ก ได้ฝึกฝน ได้พัฒนาทักษะ เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษาอย่างต่อเนื่องและเหมาะสมต่อไป

ความพึงพอใจ

ความพึงพอใจ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ด้วยเอกสารประกอบการเรียน ตามหัวข้อต่อไปนี้

ความหมายของความพึงพอใจ

ความหมายของคำว่าความพึงพอใจ ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายคน ดังนี้
 ชัยวัฒน์ คุณศิริแก้ว (2543 : 14) ได้ให้ความหมายว่า ความพึงพอใจหมายถึง ความรู้สึกนึกคิด หรือทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานที่มีต่อการปฏิบัติงาน รวมทั้งกระบวนการ องค์ประกอบ ตลอดจนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับงานนั้น ๆ หากเป็นไปในทางบวกจะเป็นผลทำให้เกิดความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงาน จะมีการเสียดสี อุทิศแรงกายแรงใจ แรงทรัพย์ และสติปัญญาให้แก่งานมากขึ้น แต่ในทางตรงข้ามหากผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกนึกคิด หรือทัศนคติต่อการปฏิบัติงานเป็นไปในทางลบ จะมีผลทำให้เกิดความไม่พอใจต่อการปฏิบัติงาน ขาดความกระตือรือร้น ปฏิบัติงานไม่มีประสิทธิภาพ

ไชยวัฒน์ ชาญปรีชารัตน์ (2543 : 52) ได้ให้ความหมายความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่องานที่ปฏิบัติในทางบวก คือ รู้สึกชอบ รัก พอใจ หรือเจตคติที่ดีต่องาน ซึ่งเกิดจากการได้รับการตอบสนองความต้องการทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

วิจิตรา แสงชัย (2543 :11) ได้ให้ความหมาย ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

หมายถึง ความรู้สึกที่ผู้ปฏิบัติงานมีทัศนคติต่อการปฏิบัติงาน ความรู้สึกนี้จะจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานรักงานที่รับผิดชอบอยากทำงาน คิดค้นวิธีทำงานให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การปฏิบัติงานที่ดีและจะทำให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ความต้องการ

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เกิดขึ้นในจิตใจของมนุษย์ ส่งผลทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมความรู้สึกนั้นออกมา

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

1. ทฤษฎีความต้องการของ มาสโลว์ (Maslow's Human Needs Theory)

มาสโลว์ (Maslow, 1970 : 80 อ้างถึงใน ประสาท อิศรปริศา, 2546 : 31)

มีความเห็นว่าทุกคนมีความต้องการอยู่เสมอ และไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อได้รับความต้องการอย่างหนึ่งจะต้องการอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะความต้องการ 5 ระดับ ได้แก่

1.1 ความต้องการทางสรีระ (Basic Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการอาหาร อากาศ น้ำ อุณหภูมิ การหลับนอน การขับถ่าย ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การพักผ่อน ความต้องการทางเพศ เป็นต้น

1.2 ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (Safety and Security Needs) เป็นความต้องการให้ตนเองปลอดภัยจากอันตรายทุกด้าน ความต้องการความมั่นคงในการทำงาน ตลอดจนความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

1.3 ความต้องการความรักและเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Needs) เป็นความต้องการความรักอยากให้ตนเป็นที่รัก ยอมรับจากกลุ่ม ต้องการความรักและต้องการมีส่วนร่วมในกลุ่มให้ยอมรับตน เช่น กลุ่มครอบครัว กลุ่มสังคม

1.4 ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องจากผู้อื่น (Self-esteem Needs) เป็นความต้องการที่จะให้ผู้อื่นยกย่องตน เป็นความปรารถนาของบุคคลที่ทำให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ขึ้นได้เป็นอันดับแรก

1.5 ความต้องการที่จะบรรลุถึงความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง (Self Actualization) เป็นความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์ เช่น ความต้องการอยากเป็นหัวหน้าสูงสุดของหน่วยงาน ความต้องการอยากเด่น อยากดังในทางใดทางหนึ่ง

2. ทฤษฎีความต้องการตามหลักของเมอร์เรย์ (Murrey)

ประสาท อิศรปริศา (2546 : 19-22) ได้สรุปเกี่ยวกับทฤษฎีความต้องการของเมอร์เรย์ (Murrey) ไว้ดังนี้

2.1 ความต้องการที่จะเอาชนะด้วยการแสดงออกทางความก้าวร้าว

2.2 ความต้องการที่จะเอาชนะพื้นผ่าอุปสรรคต่าง ๆ

- 2.3 ความต้องการที่จะยอมแพ้
- 2.4 ความต้องการป้องกันตนเอง
- 2.5 ความต้องการเป็นอิสระ
- 2.6 ความต้องการความสำเร็จ
- 2.7 ความต้องการสร้างมิตรภาพกับบุคคลอื่น
- 2.8 ความต้องการความสนุกสนาน
- 2.9 ความต้องการแยกตนเองจากผู้อื่น
- 2.10 ความต้องการความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น
- 2.11 ความต้องการที่จะให้ความช่วยเหลือต่อบุคคลอื่น
- 2.12 ความต้องการที่จะสร้างความประทับใจในตนเองให้กับผู้อื่น
- 2.13 ความต้องการอิทธิพลเหนือบุคคลอื่น
- 2.14 ความต้องการที่จะยอมรับนับถือผู้อาวุโสกว่า
- 2.15 ความต้องการหลีกเลี่ยงความรู้สึกล้มเหลว
- 2.16 ความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงอันตราย
- 2.17 ความต้องการที่จะหลีกเลี่ยงจากการถูกตำหนิหรือถูกลงโทษ
- 2.18 ความต้องการความเป็นระเบียบเรียบร้อย
- 2.19 ความต้องการที่จะรักษาชื่อเสียง
- 2.20 ความต้องการให้ตนเองมีความแตกต่างจากบุคคลอื่น

3. หลักในการสร้างแรงจูงใจในการเรียน

ประสาธ อิศรปริศา (2546 : 50-54) ได้กล่าวถึงหลักในการสร้างแรงจูงใจในการเรียนไว้ ดังนี้

- 3.1 การชมเชยและการตำหนิ จะมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กทั้งสองอย่าง
- 3.2 การทดสอบบ่อยครั้ง คະแนนจากการสอบเป็นสิ่งที่จูงใจมีความหมายต่อนักเรียนมาก จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนสนใจเรียน
- 3.3 การค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง จะทำให้นักเรียนเป็นผู้รู้จักค้นคว้าสนใจเรียน
- 3.4 วิธีการที่แปลกใหม่ จะเป็นการเร้าความสนใจในการเรียนให้เกิดขึ้นกับนักเรียน
- 3.5 ตั้งรางวัลสำหรับงานที่ได้รับมอบหมาย
- 3.6 ยกตัวอย่างสิ่งที่เด็กคุ้นเคยและคาดไม่ถึง

3.7 เชื่อมโยงบทเรียนใหม่กับสิ่งที่เคยเรียนรู้มาก่อน

3.8 เกมและการเล่นละคร การสอนที่让孩子ได้ปฏิบัติจริง ทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น

3.9 สถานการณ์ที่ทำให้นักเรียนไม่พึงปรารถนาควรลดหรือจัด

กล่าวโดยสรุปว่า ในการจัดกิจกรรมหรืองานใด ๆ ควรจัดองค์ประกอบ ตลอดจนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับงานนั้น ๆ ให้เป็นไปในทางบวกจะเป็นผลทำให้เกิดความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงานในการจัดการเรียนรู้ก็เช่นเดียวกัน ควรจัดกิจกรรมกการการเรียนรู้ สื่อ นวัตกรรม ที่เหมาะสมกับวัย ความรู้ ความสามารถและความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้สึกรักหรือทัศนคติต่อการเรียนรู้เป็นไปในทางบวก จะมีผลทำให้เกิดความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ มีความกระตือรือร้นในการเรียน ปฏิบัติกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นได้

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำแนวคิด หลักการที่ได้จากการศึกษา มาสร้างเอกสารประกอบการเรียนที่ใช้ในสถานพื้นบ้านพัฒนาทักษะทางภาษา สำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2

การวัดความพึงพอใจ

การวัดความพึงพอใจ เนื่องจากความพึงพอใจ เป็นทัศนคติในทางบวกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด การจะวัดว่าบุคคลมีความรู้สึกพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างเครื่องมือช่วยให้การวัดทัศนคตินั้น ซึ่งนักวิชาการหลายคน ได้กล่าวถึงการวัดความพึงพอใจ สรุปได้ดังนี้

สตอมเบอร์จ (Stromberg, 1948 : 88-91) กล่าวว่า การวัดความพึงพอใจของผู้ใช้บริการนั้นจะวัดในเรื่องใดนั้นย่อมแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ที่จะศึกษา แต่มีวิธีที่นิยมใช้กันดังนี้

1. การสัมภาษณ์ วิธีนี้ผู้ศึกษาจะมีแบบสัมภาษณ์ที่มีคำถาม ซึ่งได้รับการทดสอบหาความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นแล้ว ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างข้อดีของวิธีนี้คือ ผู้สัมภาษณ์อธิบายคำถามให้ผู้ตอบเข้าใจได้ สามารถใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่อ่านหนังสือไม่ได้ แต่มีข้อเสียคือการสัมภาษณ์ต้องใช้เวลาและอาจมีข้อผิดพลาดในการสื่อความหมาย

2. การใช้แบบสอบถาม เป็นวิธีการที่มีผู้นิยมใช้มากที่สุด มีลักษณะเป็นคำถามที่ได้ทดสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นแล้ว กลุ่มตัวอย่างเลือกตอบหรือเติมคำ ข้อดีของวิธีนี้คือ ได้คำตอบที่มีความหมายแน่นอน มีความสะดวก รวดเร็วในการสำรวจ สามารถใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ ข้อเสียคือ ผู้ตอบต้องสามารถอ่านออกเขียนได้และมีความสามารถในการคิดเป็น ความพึงพอใจเป็นสภาวะที่มีความต่อเนื่อง ไม่สามารถบอกจุดเริ่มต้นหรือสิ้นสุดของความพึงพอใจได้

แบบสอบถามนิยามสร้างเป็นมาตรฐานฉบับ

สุรพล พะยอมเข้ม (2541 : 22) กล่าวว่า มาตรฐานวัดความพึงพอใจสามารถกระทำได้หลายวิธี ได้แก่

1. การใช้แบบสอบถาม โดยผู้สอบถามจะออกแบบสอบถามเพื่อต้องการทราบความคิดเห็น ซึ่งทำได้ในลักษณะที่กำหนดคำตอบให้เลือก หรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าวอาจถามความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ เช่น การบริหาร และการควบคุมงานและเงื่อนไขต่าง ๆ เป็นต้น
2. การสัมภาษณ์ เป็นวิธีวัดความพึงพอใจทางตรงทางหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการที่ดีจึงจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง
3. การสังเกต เป็นวิธีวัดความพึงพอใจโดยสังเกตพฤติกรรมของบุคคล เป้าหมายไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูด กิริยาท่าทาง วิธีนี้จะต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจัง และการสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน ซึ่งนักวิชาการที่ศึกษาเรื่องความพึงพอใจส่วนใหญ่จะใช้วิธีการวัดโดยใช้แบบสอบถาม โดยนำรูปแบบของแบบสอบถามมาจากแบบสอบถามที่ผู้พัฒนาขึ้นมาเพื่อรวบรวมข้อมูลในการวัดความพึงพอใจที่ได้รับความนิยมและน่าเชื่อถือ

ภนิกา ชัยปัญญา (2541 : 20-22) กล่าวว่า การวัดความพึงพอใจนั้นสามารถทำได้หลายวิธี ดังต่อไปนี้

1. การใช้แบบสอบถาม โดยออกแบบสอบถามเพื่อต้องการทราบความคิดเห็น ซึ่งสามารถกระทำได้ในลักษณะกำหนดคำตอบให้เลือก หรือตอบคำถามอิสระ คำถามดังกล่าวอาจเป็นคำถามความพึงพอใจด้านต่าง ๆ
2. การสัมภาษณ์เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจทางตรงซึ่งต้องอาศัยเทคนิค และวิธีการที่ดีจะได้ข้อมูลที่เป็นจริง
3. การสังเกต เป็นวิธีวัดความพึงพอใจ โดยการสังเกตพฤติกรรมของบุคคลเป้าหมายไม่ว่าจะแสดงออกจากการพูดจา กิริยาท่าทาง วิธีนี้ต้องอาศัยการกระทำอย่างจริงจังและสังเกตอย่างมีระเบียบแบบแผน

ส่วนในการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ใช้มาตรฐานการวัดความพึงพอใจในส่วนขององค์ประกอบความรู้สึก โดยใช้มาตรฐานการวัดของลิเคิร์ต (Likert Scale) ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างข้อความเกี่ยวกับเป้าหมาย จำนวนข้อความมีมากเท่าใดก็ได้ นำข้อความนี้ให้ตัวแทนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่เราต้องการทราบความพึงพอใจของเขา และให้คะแนนข้อความหนึ่งตามค่ามาตรฐาน 5 ระดับ โดยมีหลักการในการสร้างข้อความในมาตรฐานของลิเคิร์ต ดังนี้

1. กำหนดเป้าหมายของความพึงพอใจ
2. รวบรวมและคัดเลือกข้อความที่เป็นบวกและเป็นลบของความพึงพอใจต่อเป้าหมาย

ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

3. ให้กลุ่มตัวอย่างตอบข้อคำถามตรงตามความเห็นหรือความรู้สึกของตนว่าพึงพอใจมากที่สุด พึงพอใจมาก พึงพอใจปานกลาง พึงพอใจน้อย หรือพึงพอใจน้อยที่สุด

4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับข้อคำถามทั้งหมดและตัดข้อที่มีความสัมพันธ์ต่ำออก ข้อที่มีความสัมพันธ์สูงแต่มีค่าเป็นลบให้สลับเครื่องหมายของคะแนน จัดพิมพ์เป็นแบบสอบถามและส่งให้กลุ่มตัวอย่างตอบ

5. คะแนนความพึงพอใจของผู้ตอบแต่ละคนมีค่าเท่ากับคะแนนรวมของข้อคำถามทั้งหมดหรือคำนวณเป็นค่าเฉลี่ยของคะแนนทั้งหมดก็จะทำให้ง่ายต่อการตีความยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าการวัดความพึงพอใจเป็นการวัดความพึงพอใจของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความพึงพอใจในการเรียนสามารถดำเนินการวัดได้โดยการสำรวจแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกตและตรวจสอบข้อมูลอื่น ๆ ตามความเหมาะสมของกิจกรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเอกสารประกอบการเรียนที่ใช้นิทานพื้นบ้านพัฒนาทักษะทางภาษา สำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 2 พอสรุปได้ดังนี้

งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน

น้ำฝน ปิยะ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษานิทานปลายเปิดเพื่อพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย โรงเรียนอนุบาลระยอง ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยทั้งสองกลุ่มสูงขึ้น และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่านิทานปลายเปิดแบบเน้นกระบวนการกลุ่ม มีทักษะการแก้ปัญหาสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่านิทานปลายเปิดแบบไม่เน้นกระบวนการกลุ่ม

ประไพ แสงดา (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการจัดกิจกรรมเสริมการเล่านิทานไม่จบเรื่องที่มีต่อความสามารถด้านการเขียนของเด็กปฐมวัย นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนอนุบาลพระนครศรีอยุธยา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15 คน ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถด้านการเขียนของเด็กปฐมวัยหลังได้รับการจัดกิจกรรมเสริมการเล่านิทานไม่จบเรื่องมีความสามารถด้านการเขียนสูงกว่าก่อนจัดกิจกรรมการเล่านิทานไม่จบเรื่องอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

รัฐจวน ประโมจน์ย์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการจัดกิจกรรมเสริมการเล่า นิทานประกอบภาพที่มีต่อความสามารถด้านการเขียนของเด็กปฐมวัย โรงเรียนอนุบาลสามเสน สำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ความสามารถด้านการเขียนของเด็กปฐมวัยก่อนการจัดกิจกรรมและระหว่างการจัดกิจกรรมเสริมการเล่านิทานประกอบภาพในแต่ละ ช่วงสัปดาห์ มีความสามารถด้านการเขียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเด็กปฐมวัยมีความสามารถด้านการเขียนระหว่างการจัดกิจกรรมเสริมการเล่านิทานประกอบภาพในแต่ละ ช่วงสัปดาห์สูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรม

มานิตา ลิโทชวลิต (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการวิเคราะห์นิทานชาดกที่ส่งเสริม สันติธรรมสำหรับเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า นิทานชาดก จำนวน 39 เรื่อง ที่มีเนื้อหาสอดคล้อง กับสันติธรรมสำหรับเด็กปฐมวัย โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือนิทานชาดกที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับ สันติธรรม ด้านการละเว้นความชั่ว จำนวน 20 เรื่อง และด้านการทำความดี 19 เรื่อง สามารถนำไปใช้ ในการส่งเสริมสันติธรรมสำหรับเด็กปฐมวัยได้ แต่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนการใช้ภาษาให้สอดคล้อง กับพัฒนาการทางภาษา และวิธีการนำไปใช้ต้องสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ที่เรียนรู้ ผ่านการกระทำและการเลียนแบบ ดังนั้นผู้นำนิทานชาดก ไปใช้ส่งเสริมสันติธรรมให้แก่เด็กปฐมวัย จำเป็นต้องปรับแต่งภาษาในนิทานให้ง่ายขึ้นและสร้างบรรยากาศในการนำไปใช้ที่สงบ มีสมาธิ และ ยังต้องพัฒนาให้เป็นตัวแบบที่ดีให้แก่เด็กอีกด้วย

นิรัตน์ กรองสะอาด (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการจัดกิจกรรมหลังฟังนิทาน โดยการเล่าเรื่องนิทานในรูปแบบการวาดแผนที่เป็นกลุ่มและรายบุคคลที่มีต่อทักษะพื้นฐานทาง คณิตศาสตร์ของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมหลังการฟัง นิทาน โดยการเล่าเรื่องนิทานในรูปแบบการวาดแผนที่เป็นกลุ่มกับเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัด กิจกรรมการเล่านิทาน และทำกิจกรรมหลังการฟังนิทาน โดยการเล่าเรื่องนิทานในรูปแบบการวาด แผนที่รายบุคคล มีทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 โดยเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมหลังการฟังนิทาน โดยการเล่าเรื่องนิทานใน รูปแบบการวาดแผนที่เป็นกลุ่มมีค่าคะแนนเฉลี่ยของทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์สูงกว่าเด็ก ปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมหลังการฟังนิทาน โดยการเล่าเรื่องนิทานในรูปแบบการวาดแผนที่เป็น รายบุคคล

ศรีสุดา ธิติโสภี (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการเปรียบเทียบผลของการจัดกิจกรรม หลังการเล่านิทานด้วยวิธีการตอบคำถามและวิธีการเล่นบทบาทสมมุติที่มีต่อความรับผิดชอบของ เด็กปฐมวัย ผลการวิจัย พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่านิทานด้วยวิธีการเล่น บทบาทสมมุติมีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสูงกว่าก่อนการทดลอง การจัดกิจกรรมการเล่านิทาน

ด้วยวิธีการตอบคำถามมีพฤติกรรมความรับผิดชอบสูงกว่าก่อนการทดลอง และการจัดกิจกรรมการ
เล่นิทานด้วยวิธีการเล่นบทบาทสมมุติมีพฤติกรรมความรับผิดชอบสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัด
กิจกรรมการเล่นิทานด้วยวิธีการตอบคำถาม

กรณีการ พงศ์เลิศวุฒิ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมเล่นิทาน
ประกอบละครสร้างสรรค์ต่อความมีวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมความ
มีวินัยในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเล่นิทานประกอบละครสร้างสรรค์ ก่อนและ
ระหว่างการจัดกิจกรรมโดยเฉลี่ยรวมและจำแนกรายด้าน ในแต่ละช่วงสัปดาห์มีความแตกต่างกันอย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีอัตราการเปลี่ยนแปลงระหว่างก่อนจัดกิจกรรมและระหว่างจัด
กิจกรรมเพิ่มขึ้นตลอดระยะเวลาช่วงเวลา 8 สัปดาห์

เกตุทิพย์ โยธา (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้ิทานประกอบคำถามปลายเปิด
เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลของเด็กอนุบาล 1 โรงเรียนพิงครัตน์ จังหวัดเชียงใหม่
ผลการวิจัยพบว่า เด็กอนุบาล 1 ที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นิทานประกอบคำถามปลายเปิดมี
ความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลด้านจริยธรรมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สุพัฒน์ พรหมรุชชาติ (2546 : 78-82) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รายงานการสร้างและผล
การพัฒนาเอกสารประกอบการเรียนรู้วิชา ง 30227 การผลิตไม้ดอกไม้ประดับ กลุ่มสาระการ
เรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการ
เรียนรู้วิชา ง 30227 การผลิตไม้ดอกไม้ประดับ หน่วยการเรียนรู้ที่ 1-7 มีประสิทธิภาพเท่ากับ
90.04/91.55, 87.93/88.45, 84.48/86.03, 83.02/85.69, 89.80/89.48, 91.38/88.62, และ 96.36/93.45
ตามลำดับ และผลการเรียนรู้หลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
ที่ระดับ .01

รุจิพร บุญมี (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาและหาประสิทธิภาพของ
เอกสารประกอบการเรียน วิชาการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ (ง41243) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 กลุ่ม
ตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/9 แผนการเรียนเกษตรกรรม โรงเรียนนาวิละวิทยาลัย
ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2547 จำนวน 3 คน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 จำนวน 9 คน ได้จาก
การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผลการศึกษาปรากฏว่า เอกสารประกอบการเรียน วิชาการปลูกไม้ดอกไม้
ประดับ (ง 41243) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ 85.10/89.00 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ฉวีวรรณ ทิปสว่าง (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง รายงานการใช้เอกสาร
ประกอบการเรียนเพื่อพัฒนาความสามารถในการฟัง - พูดภาษาอังกฤษ กลุ่มสาระการเรียนรู้
ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านผือพิทยาสรรค์ อำเภอบ้านผือ

จังหวัดอุดรธานี จำนวน 40 คน ผลการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง รายงานการใช้ เอกสารประกอบการเรียนเพื่อพัฒนาความสามารถในการฟัง-พูด ภาษาอังกฤษ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 81.17/82.35 นักเรียนมีผลการทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่านักเรียนมีการพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสูงขึ้น หลังจากได้ใช้เอกสารประกอบการเรียน

สมควร นวมดี (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง รายงานการพัฒนาเอกสารการเรียนรู้อุทิศ (ดนตรี) โดยใช้เอกสารประกอบการเรียน กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมชนวัดคอนคั้งนิมิตภาพที่ 178 อำเภอคำเนินสะควก จังหวัดราชบุรี จำนวน 31 คน ผลการศึกษาพบว่า การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เอกสารประกอบการเรียน เอกสารการเรียนรู้อุทิศ (ดนตรี) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 87.62/87.57 นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนเพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อเอกสารประกอบการเรียน มีค่าเฉลี่ย 3.62 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเฉลี่ย 0.99 และมีระดับความพึงพอใจในระดับมาก

ชูชาติ ขำวาจา (2550 : บทคัดย่อ) ได้สร้างเอกสารประกอบการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เรื่องการปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษ จำนวน 25 เล่ม รวม 5 เรื่อง กลุ่มทดลองเป็นชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดระฆังทอง ปีการศึกษา 2549 จำนวนทั้งสิ้น 20 คน ผลการทดลองพบว่า เอกสารประกอบการเรียน เรื่อง การปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษ มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อเอกสารประกอบการเรียนอยู่ในระดับดีมาก

ปนัดดา ลูกแก้ว (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้า เรื่อง การพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน เรื่อง 8 คุณธรรมพื้นฐานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม รหัสวิชา ส 21101 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านทองคูณ อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 22 คน ผลการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการเรียนเรื่อง 8 คุณธรรมพื้นฐานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีคุณภาพระดับดีมาก เอกสารประกอบการเรียนจำนวน 8 เล่ม มีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.00/81.82, 80.45/82.27, 80.91/81.82, 81.36/88.82, 80.00/82.70, 81.25/88.75, 81.00/82.63 และ 82.50/83.00 ตามลำดับ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกหน่วยการเรียนรู้ และมีความคิดเห็นที่ดีต่อเอกสารประกอบการเรียน ซึ่งวัด โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น โดยรวม

อยู่ในระดับมาก

วนิดา โอบุรงาม (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการพัฒนาเอกสารประกอบการเรียนรู้ เรื่องการประดิษฐ์ดอกไม้ใบบาง กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 22 คน โรงเรียนบ้านก้นจรรย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต 1 จากการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการเรียนรู้ เรื่อง การประดิษฐ์ดอกไม้ใบบางที่พัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพเท่ากับ 84.22/85.00 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยใช้เอกสารประกอบการเรียนรู้ เรื่อง การประดิษฐ์ดอกไม้ใบบาง พบว่านักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมศรี สว่างศรี (2550 : 69-76) ได้ศึกษาการพัฒนาเอกสารประกอบการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการ เรื่อง การประดิษฐ์ที่อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 26 คน โรงเรียนบ้านสูงเนิน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 จากการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการที่พัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพเท่ากับ 90.04/89.10 แสดงว่านักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนคิดเป็นร้อยละ 82.51

สุคล อนุสุริยะ (2550 : 74) ได้สร้างเอกสารประกอบการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (งานเกษตร) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง การขยายพันธุ์พืช กลุ่มตัวอย่างจำนวน 25 คน พบว่าประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (งานเกษตร) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่องการขยายพันธุ์พืชทั้ง 4 เรื่อง อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 80.00/80.00 ทุกบทเรียน กล่าวคือ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 86.58/95.23 แสดงว่าเอกสารประกอบการเรียนรู้มีคุณภาพเพียงพอที่จะนำไปใช้ได้

สุเทพ จงชาญสิทธิโร (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่อง การพัฒนาเอกสารประกอบการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (คอมพิวเตอร์) เรื่องโปรแกรมตารางการทำงาน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านทองกุล อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 19 คน ผลการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี (คอมพิวเตอร์) เรื่อง โปรแกรมตารางการทำงาน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคุณภาพระดับดีมาก เอกสารประกอบการเรียนรู้ จำนวน 8 เล่ม มีประสิทธิภาพเท่ากับ 80.32/89.52, 84.68/89.92, 83.61/86.25, 81.84/85.01, 85.35/89.67, 85.00/80.85, 86.77/87.50 และ 84.68/89.92 ตามลำดับ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกหน่วยการเรียนรู้ และมีความคิดเห็นที่ดีต่อเอกสารประกอบการเรียน ซึ่งวัด

โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น โดยรวมอยู่ในระดับมาก

วิลโลว์ คำพิมูล (2553 : 62) ได้ศึกษาการพัฒนาประสิทธิภาพของเอกสารประกอบการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี งานเกษตร เรื่องการปลูกมะเขือเทศ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านโศกนาถท่าม่วง สร้างเอกสารประกอบการเรียน จำนวน 8 เล่ม พบว่า มีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยเอกสารประกอบการเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด

รัชนี วาระรัมย์ (2554 : 113) ได้ศึกษาวิจัย เรื่องผลการใช้เอกสารประกอบการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการ เรื่อง การประดิษฐ์ที่อนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 14 คน ผลการศึกษาพบว่า เอกสารประกอบการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 91.83/90.24 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยต่างประเทศ

ฮาร์วี (Harvey. 2002 : 1252-A) ได้ทำการศึกษาเชิงผลกระทบของการใช้หนังสือนิทานที่บันทึกเสียงไว้ ที่มีต่อการรู้และการแสดงออกเสียงคำศัพท์ของเด็กก่อนวัยเรียน จำนวน 80 คน จากโรงเรียนสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนในชานเมือง ในเขตเมือง และจาก โรงเรียนขนาดเล็ก ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า เด็กที่อยู่ในกลุ่มทดลองมีความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์เพิ่มขึ้นและที่แสดงออกอย่างมีนัยสำคัญ เด็กที่ทำคะแนน ได้ต่ำที่สุดในระหว่างการทดสอบก่อนเรียนครั้งแรกมีประสพการณ์ที่ได้ประโยชน์มากที่สุดหลังการทดลอง ถึงแม้ว่าความถี่ที่กลุ่มทดลองได้ฟังหนังสือนิทานบันทึก จะมีความสัมพันธ์กับจำนวนคำศัพท์ที่รับรู้เพิ่มขึ้น แต่ไม่มีความสัมพันธ์ดังกล่าวเกี่ยวกับการพัฒนาคำศัพท์ที่แสดงออก และผู้ปกครองของเด็กในกลุ่มทดลองรายงานเด็กของตนว่า มีความสุขในการฟังหนังสือนิทานบันทึกเสียงอย่างมาก จากการศึกษาวิจัยมีข้อสรุป 2 ประการ คือ (1)การฟังหนังสือนิทานในเทปบันทึกเสียงของเด็กโดยอิสระ สามารถเพิ่มคำศัพท์ที่รับรู้และที่แสดงออกของเด็กก่อนวัยเรียนได้และ (2) ยิ่งคะแนนคำศัพท์เบื้องต้นของเด็กอายุต่ำกว่า ไร ประโยชน์ที่ได้รับหลังการทดลองก็เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น

ดิกสัน จอห์นสันและซอลส์ (Dixon, John & Salts. 1977 : 367-379) ได้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องการจัดกิจกรรมการเล่านิทานให้กับเด็กอนุบาล อายุ 3-4 ปี ที่โรงเรียนในเมืองดีทรอยด์ จำนวน 146 คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เล่านิทานให้เด็กฟังแล้วให้เด็กแสดงบทบาทประกอบตามเนื้อเรื่อง กลุ่มที่ 2 เล่านิทานให้ฟังพร้อมกับพาไปดูของจริงนอกสถานที่ เช่น ไปสวนสัตว์ ไปซื้อของ

กลุ่มที่ 3 เล่านิทานและสนทนากับเด็กเกี่ยวกับเรื่องที่เล่าให้ฟัง และกลุ่มที่ 4 กลุ่มควบคุม ผลพบว่า กลุ่มเด็กที่ได้แสดงบทบาทประกอบตามเรื่องได้แสดงบทบาทเลียนแบบตัวละครในเรื่องไปด้วยจะพัฒนาจิตลักษณะต่าง ๆ ได้ดีที่สุด แสดงว่าเมื่อเด็กได้ฟังนิทานแล้วเกิดความต้องการที่จะเลียนแบบตัวละครที่ชอบ หรือตัวละครที่ได้รับความสำเร็จจากพฤติกรรมนั้น และเนื้อหาในนิทานถ้าเป็นเรื่องที่ใกล้ความจริง เช่น เทพนิยายแล้วจะทำให้ผลดีต่อจิตลักษณะของเด็ก ได้ดีกว่านิทานที่มีเนื้อหาใกล้ชีวิตจริงของเด็ก

คลอร์ และ เบรย์ (Clore & Bray, 1978 : 156) ได้ศึกษาผลของการใช้นิทานที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและทัศนคติของเด็ก โดยใช้หุ่นจำลองและการแสดงบทบาทสมมติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายจำนวน 62 คน จากโรงเรียนประถมศึกษา 2 แห่ง โดยให้นักเรียนแสดงอุปนิสัยท่าทางให้เหมือนกับตัวละครในนิทานนั้น เมื่อเรียนจบแล้ววัดทัศนคติทันที พบว่าเด็กชายเหล่านี้มีทัศนคติที่ดีต่อสัตว์เลี้ยงและหลังจากนั้นอีก 6 สัปดาห์ ทำการวัดอีกครั้ง ผลปรากฏว่าการวัดทัศนคติของเด็กชายทั้งสองโรงเรียนมีความมั่นคง เด็กชายที่เคยล่าสัตว์เล็กล่าสัตว์โดยแน่นอน ผลการศึกษาครั้งนี้แสดงว่านิทานมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมและทัศนคติที่มั่นคงของเด็ก

อะมอริจกิ (Amoriggi, 1981 : 49(6): 1366A-1367A) ได้ศึกษาความสามารถในการเล่านิทานของเด็กปฐมวัย โดยผู้วิจัยจะเล่านิทานให้เด็กฟังแล้วให้เด็กเล่าเรื่องย้อนกลับ และเล่าเรื่องราวต่อจากผู้วิจัยทำการทดลองครั้งละ 15 - 20 นาที เป็นเวลา 2 สัปดาห์ ผลการศึกษาพบว่า เด็กสามารถเล่านิทานได้ถูกต้อง การเรียงลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ พัฒนามากขึ้น ในขณะที่ทำการทดลองเด็กสามารถนำเอานิทานที่ฟังไปประยุกต์และเล่าเรื่องต่อไปหลังการทดลองผ่านไป 3 สัปดาห์

คอนราด (Konrad, 1989) ได้ศึกษาการพัฒนาทักษะการคิดโดยใช้นิทานพื้นบ้านจากหลากหลายวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมพัฒนาการในส่วนของทักษะด้านการคิด และเพื่อสนับสนุนให้เกิดการใช้กระบวนการด้านการคิด โดยศึกษาประโยชน์และความเหมาะสมของวิธีการใช้นิทานพื้นบ้านในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนที่มีความแตกต่างด้านวัฒนธรรมดำเนินการทดลองกับชั้นเรียนเกรด 3 เป็นเวลา 6 สัปดาห์ ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการหลักสูตรการสอนทักษะด้านการคิดโดยใช้นิทานพื้นบ้าน หรือเทพนิยายจากหลากหลายวัฒนธรรม มีประโยชน์สำหรับการจัดการเรียนการสอนให้กับเด็กในระดับชั้นเรียนเกรด 3 สามารถพัฒนาทักษะด้านการคิดไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาทักษะด้านการฟัง การอ่าน และการเขียนได้

จากผลการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ว่า มีงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมโดยใช้นิทานเป็นสื่อ และพบว่าสามารถพัฒนาเด็กปฐมวัยกระตุ้นให้เด็กได้แสดงพฤติกรรม บทบาทต่าง ๆ เนื่องจากนิทานมีเนื้อเรื่องที่หลากหลาย ในขณะที่ฟังนิทานเด็กจะได้เรียนรู้ประสบการณ์ด้านภาษา ได้คุ้นเคยกับคำและเสียง สังเกตความสัมพันธ์ระหว่างเสียง ความหมาย

และภาพ รู้จักคำศัพท์ ได้ฝึกฝนการพูดและการใช้ภาษาที่จะส่งเสริมจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์
ของเด็ก ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะจัดกิจกรรม โดยใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อในการจัดประสบการณ์
เพื่อศึกษาความสามารถทางภาษาของเด็กปฐมวัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University